

ТОМ

Мај
төліе № 6

УДАРНІК

МІ ВІЗЫВВЕЗ, ВЫНАЕЗ,
ТОММЕЗ, АЈЕЗДІГ УЖУ,
ПОНДОТОМ АЈЕЗДІГ УЖУ,
КЕРӨТӨМ! БЫЛДОС

В. Со.

М А Ј

Первѳј мај—му паѳта пролетариат-
лѳн вын виѳѳтан лун.

Ета лунѳ му паѳта рабочѳјјес і трудовѳј
кресѳана ѳемонѳрирујѳны классовѳј враг
(буржујјез) оѳын, мыѳчалѳны аѳѳныѳ гѳтов-
ноѳт мѳровѳј окѳабр кеѳѳ.

Віфір сајса странаезын капіталіссес луніс лун ләсәтчәны војна кежә і перво-жә мэдәны ускәтчыны лок кәјіннез-моз міјан советскәј сојуз былә. Но пролетаріатыс нїјә оз ләз војутны, сүвтә ны туј былә поперег: луніс-лун тышкасә буржујјезкәт і нылә отсаліссезкәт (фашисттескәт і мукәд) і тышкасә не тољко олан бурмәтәм понда, но і влает понда. Капіталіссез мукәд рабочәјјесә фабрикаезіс да заводдезіс революціоннөј уж понда чапкөны уљич былә, керәны безработнәјјезөн (ужтәг). Безработітса сетчін луніс-лун содә: быддөссә әкәіс-ні 35 мільон рабочәј. Лыддыны-кә і семјаезсә, то петас 180 мљн. А міјан сојузын безработнәјыс абү әтік морт.

1 мај лунә віфір сајса пролетаріјатыс мытчалас буржујјезлә, унаја сылән вын, мед чожажыка мезмыны черан кынәммез кінод увтіс. Ета лунә, сің-жә, сіја вісталас: тышкасны і тышкасны фашиссезкәт, безработітсакәт Пондас мыңтәг дорјыны Советскәј странаәс, матә оз ләз сы дынә буржујјезәс.

Міјан Советскәј сојузын пролетаріјатыс мај 1 лунә демонстрірујтас сетцәм знамјо увтын, кытән лоасә кыввез: коммуністіческәј парҗіја јураләмән чожажыка тыртам віт воҗа план, чожажыка і унажык строітам заводдез, пабрикаез, быд-код-гіганттез. Батраккезәс, бед-

һаккезэс і трудовај середһаккезэс коллекті
візирүјтам 100%-вылә.

Рабочәјјез і трудовај крессана быд ужын
јонжыка этасә сәтсвермағәм да ударһичество,
керасә бригааез 1 мај һимаәс. Одрәһжык
пондасә тышкағны классовај врагкәт. Кулач-
чосә ливидирүјтасә мед ез мешајт
колхозезлә нуны уж.

Колхозһиккез, бедһаккез середһаккез—
јединоличһиккез ударно ләсәтчасә тулыса
кәған кад кежә да вәр кыләтан кад кежә.

Ета лунә мијә мытчалам, кың му паста
пролетариатыслә әтсаламә революционһој уж-
ын, кың һыкәт вазамә евјағ.

Ета лунә, сиз-жә, мытчаламә асғиным готов-
ност му паста әтвывса олан понда-коммуһизм
понда.

Мај первөј лун.

Чаләтам әтөрәт,
Русә поткәтам,
Озлаңә вештамә стрөј.
Өј, јорттез! Кывзә-жә!..
Воно, вазәтә!..
Өвирыс тыр, быдса рој.

Му паста талун
Ужалислән праһһик.
Праһһикыс—мај первөј лун
Талун ужалыс,
Важсә мед разны,
Му паста пешлә быд вын.

Мијан советскөј
Странаын ғымалә,
Вил мога быдмә олан.
Талун гөрд плаггезән
Мијә ымјалам..
Тыртамә вит вога план.

Чаләтам әтөрәт,
Русә поткәтам.
Озлаңә вештамә стрөј
Вилинә агнымәс
Мијә петкәтам..
Јонжыка өзтамә бој.

ИВУ-ГҖЕПКО.

ТУЈ СОТСІАЛІЗМАҢ

(Літературнїј монтаж 1 мај кежє)

Стсена вевдöрын плакат! „Прометаріјез быд му паста öтувтчö! “ВескытлаҢ: „Коллективнöј коҗајство јонмötöмöн матö жык сібötчö мировöј револутсіја“ ШулгалаҢ: „Крепİтам обо-роноспособностъ СССР, мед чожык сувтöтны сотсіалІзм“

ВескытлаҢ і шулгалаҢ стсена выlö сувтöтны кык табаретка öта мöдлö, катғыны нİјö гöрд матерјалöн. Ны сајын пондасö сулавны кык лыддöтİс учİтік лампаокöн.

Хор сулалö стсена пыдöсас.

Сред пукалö оҗас стсена дорын, вİçötö злало выlö.

Занавес оссытöн орссö марш. Стекломатсіја мунö горöн, јатнöја. Прİпев сылікö музыка җебурика орсö.

Орсны колö горöн, јатнöја, җе керны паузаез.

1 МУЖ. ГОЛ. Ој, јорттез! Кывзö-жö тİјö.

1 ИҢ ГОЛ. Талун то мај первöј лун.

БЫДÖННЫС.

Ој, пессİс морт! Те вİл туйöt

Öтвыліс оҗлаҗö мун.

2 МУЖ. ГОЛ. Лебтам заводліс струбаез.

2 ИҢ ГОЛ. Быдтамö вына колкоз.

БЫДÖННЫС.

Мöдлаҗ олансö бергöтам...

Раҗам кулаккөзліс поз.

ПРИПЕВ.

Талун быд му паста пİчö,

Öзјö уҗалİглöн вİр:

Талун вİçötö вон, јöзыс

Вевтö гöрд знамјоөн мİр.

1 МУЖ. ГОЛ.

Мİјан советскöј странаыс

Му паста чапкö југöр

1 ИҢ ГОЛ. Леҗİныс кыввезöн муыс

Öзјö, југјалö гöгöр.

2 МУЖ. ГОЛ. Јонжыка пужамö кİјез.

1 ИҢ ГОЛ. Војенҗİрујтчам быд.

БЫДӨННЫС.

Ез лок буржуй мед њекыт.

Керам сталнөйөс виҗиррез.

ПРИПЕВ. Талун быд му паста пиэо,

Өзjö ужалислөн бир:

Талун виҗөтө вон јөзыс,

Вевтө гөрд знамјоөн мир.

Ed. Јорттез! Чукөртчим ми талун рыт кежө празднуйтны первөј мај. Рыт мијан муно быщөма. Њекин мијанөс оз вашөт, оз дугдөт сорҗитны асланым олан јылис. Њебос өни оз лок урјадњик, пристав. Оз пондө рјаксыны „Мужичјо, сиволапые хамы!“ (Свет стсена вылын җино, занавес жагөњика осгө. Мыгчасөны тсарскөј влаглөн атрибуттез: кык јура орјов, нагајка, јен, хор тсена пыдөсын)

Талун том пөлөс чукөртчис уна. Нија њем оз төдө, кин сетщөм „кајез.“ урјадњик, пристав, помешшик. Пөрис пөлөс төдөны. Ње јеша нылө сурис етнја бир јуиссезсањ (пауза)

Сіз. Бостама первөј мај. Кыз сјјө озжык чулөтлисө, кыз празднуйтисө. Уна ужалиссез мај празднуйтөм понда нагајка-ез новјөтисө, быдса goddezөн турмаезын сисмисө. Вот кыз празднуйтисө. А со пессим, ег сетчө.

Јорт Ленин 1896 воө турмаын пукаликө прокламатсја лезис. Кывзө, мыј сја гижис организованнөј ужалиссез њимсањ.

ЛЫДӨТИГ ШУМГАЛАНҖАНҖ. Мијанөс* виҗөны њеволаын, оз сетө њекыщөм уж. Индөны ссылкаө. Арестуйтөны быдөнөс, кин паныт муно, кин пессө тсарскөј җиновњиккезкөт.

Пемыт і њевола,—вот кыщөм средство нылө виҗны мијанөс ыжмитөмөн.

Мијан кыщөм средство ем ныкөт пессыны, быщөмсөтны асҗиным олан?

Мијанлө паныт быдөс-коҗаиннез (помешшиккез), нылөн олан буржык, көр мијанлө умөлжык.

Помешшиклөн прислужњиккез, көднја аснысө вузалөны капиталисттезлө, пессөны ужавны помешшик дор, мед мијө олимө пемытөс, њеволаын.

Мијанлө њем нысањ витҗисны, колө ас выланым наҗејтчыны. Мијан вын-өтлаасөмын. Помешшик увтыр важын вевжөртисө мыјсањ мијө лоам вынаөс, сјјөн быд-њож пессисө

мижанос јансөтны, Һе лезны чукөртчыны, мед мијо өта-мөдсаң
ег вермө вежөртны кыз мијанлө јонжыка кутчыны Һыкөт
Һессыны,

д.Ед. Вот јорттез, кыз велөтис Леңин мездөтчыны. I сi-
ја кадө...

ЛЫДДӨТИГ ВЕКЫТЛАҢҒАН. Правительственнөј
тсыркуларрез пессөны первөј мај празднујтөмкөт. „Бура гу-
сөң. Тсыркуларнөј. Господин губернаторрезлө, градоначал-
никкезлө, политсмитеррезлө, жандаррезлө. Оңһа кадө за-
водскөј ужалис коласын бура төдчө паныт правительстволө
мунөм. Политикантез ужалис коласис пессөны велөтны керны
ыжыт стачкаез. Етијө уж нуөтөны уна пабрикаын лөсөтөны
стачкаез мај первөј лунө. Етија лун ужалиссезлөн граңича
сајын лыддиссө шотчисан лунөн. Колө өнi жө сiнөн виçөтны,
кыз мунө агитатсия ужалис коласын, кыз лөсөтчөны стачка-
ез кежө. Кытөн мыј пондас төдчыны, быд вым пуктыны ны-
рышны рабочөј коласис агитатсия. Стачкаез лебтисикө вiстав-
ны рабочөјезлө, Һеқыщөм-пө прошеңһоез нысаң оз пондө
боссыны, кытчөз нија оз пондө ужавны. Көдија оз пондө кыв-
зыны, сек жө Һыкөт лыддисны, чапкыны нијө ужис i иңды-
ны кытөн нија чужисө“ (лыддөтөм мунө гусөһык сылөм ув-
тын „Варшавјанка“ мотив сөрти, мед јатнөја кылисө кыввез
лыддөтиссезлөн. Қыввез бөрын „чужисө“ хор лебтисө сывны
горөн.)

Ојтөв кыз вижгө мијанвалын врагыс
Пөдтө мијанос пемыт кымөр.
Петимө бојөн ми сукөт Һи смекис.
Ог повчө Һекөр ми, ог бертө бөр.
Сувтамө чорыта, вылына лебтам,
Пессам рабочөјез знамја понда,
Му паста отырыс сувтасө вынөн
Аслыныс боснытө мир, свобода.
Кувтөз тышкасны
Мир понда врагкөт
Марш, марш, вперјод
Рабочөј народ. (2-ис)

(Стсена вылын тыдалө жыр пелөс турмаын (песңа).
Һаррез вылын пукалөны рабочөјез. Отик четчө, пондө сор-
кытны)

РАБОЧОЈ. да с кык во бõрын меным лõгалис чапкыны
дереваõс и мунны городõ уж кошшыны. Кык год вõли за-
сука. Нань нем ез шогмы. Кыз ме ег песгы, мыј ме ег кер,
а ордыны кулакõс ег вермы. Бости оқосõн сылиг нань. Пы-
ри долгõ, кыз пельмаõ јурнам.

Витчигис, витчигис кулак... да сыбõрын петкõти с карта
вылиг быдõс пода. А медбõрын кутчис пакõм бердõ да мõ-
дик тор бердõ, мыј ем керку гõгõр.

Комтчи ме швач куш. Пешлиги перво батракõ кутчигны.
Õтик дынõ, мõдик дынõ јурõс сујли—быдõнны с õтмоз пот-
шутõны.

Нем керны, кышали пельпонез вылõ котомка да вескы-
та городõ шом кыскавны. Ола не шыг, не пõt. Со песса сõм
тор заптыны да гортõ иңкалõ чемад нас иңдыны. Кõр шатõн,
кõр кыкõн со иңдышли.

Умõла сек мијанлõ овгис заводас. Мыј токо ег терпитõ.
Мастер тенõ вувтõ, контораын теныт не быдõс сетасõ. Не
õтпõв тенõ драчнитасõ, мыла умõла рочõн кужан бајитны.

Ужалиссезкõt õтик сõлõмõн олимõ, õтдор сулалимõ. Кинõс
мыјõн õбидитасõ, сы дор быдõнным сувтам. Етаз токо и пет-
ывлим.

Ужала сиз заводын тõлигмõд. Кызкõ õтпыр локтис ме-
дынõ ужалиг Опонь да и шуõ:

„Вот мыј, Ондрей. Ашын быд ужалиг заводын пондас
празднунитны первõј мај. Те мијанкõt-жõ õтлаас.

(Жыр пельõс дугдõ тыдавны, быис сетиг кусõ. Ужалис
кыввез бõрсаң: „Нань нем оз шогмы“ кык женскõј голос
хориг пондõны сывны важ прогласõн сыланкыв, сывсõ гаж-
тõма.. Кõр ужалиг шуис: „Котомка да вескыта городõ“, гаж-
тõм сыланкыв дугдõны сывны. Кыввез бõрсаң: „Умõла сек
мијанлõ овгис“ хор горõн сылõ первõј куплет „Марселјезалис“,
кыввез бõрын „Контораын не быдõс сетасõ“ мõдик куплет
„Марселјезалис“. Сылõны гусõнжык. Кыввез бõрсаң: „Те
мијанкõt õтлаас“ горõнжык сылõны припõв „Марселјезалис“).

1-ј МУЖИКАÕН ГОЛОС. Чукõртчим площад вылõ. Кин-
кõ чукõр коласиг петиг, сувтис мыјкõ вылõ и пондиг сорнитны.
Кыввез сылõн вõлисõ õддõн лечытõс, быд пельõ пырõны.
Некыщõм шум ез ло. Быдõс гусõн лолалõны, кывзõны (кы-
лõ свисток горõдовõјезлõн).

2 МУЖИК Локтисö городовöјјез і быдöс отір гөгортисö, кызі кыщö јöртисö.

1 ЖЕНСКÖЈ ГОЛОС. Оратор дугдис сорытны. Отір коласын лоис шум. Кинкө ешö пондис сорытны.

3 МУЖ. ГОЛОС. Быдöс чукөр чепöссис бокö. Опоң мөдиккезкөт комтчис местаас (женытик свисток городовöјлөн) Кинкө бөрсаңас перыта і вынөн кватитис пемпонөтчис, мөдик пондис бөрас кисö пиңлавны. Опоң ңещкөвтис, мездисіс і четчөвтис городовöјјес коласіс (куз свисток) Околоточнöј і надчырател виме ускөтчисö Опоң вылө. Опоң вынөн кинас чапкис околоточнöјјөс, а надчырателлө сетис ныр кузаас. Јештисö локны ешö кык городовöј і быдöс ңолөн өшөтчисö Опоң сиві вылө, асныс пессöны бөрө киез көртавны.

1 МУЖ. ГОЛ. Öктис Опоң асөс вын, ңещкөвтис киезсö, зегытис вына пемпоннезнас і шенталис быдöс асвывтөс враггез і четчөвтис ны коласіс олаң. Ез јешты Опоң ңоджөвтны, кыз шер пондисö нагајкаез кисыны јурө, пемпоннезö.

2 ЖЕНС. ГОЛ. Перво Опоңлө вөлі өддөн зубыт, быд вачкөм кыз пуртөн, јай вундалис. Чожа зубыт Опоң ез понды төдны. Сіз озын пемдис, пондисö лөз круггез ветлыны.

3 МУЖ. ГОЛ. Јурөі јур вылас вйнас сорласіс. Чужөм банөт, сивіөт, моросөт котөртис впр. Јөрнөс мышкөтчис нагајкаез увтын потласіс. Мыш паста тыдалисö ранаез.

3 ЖЕНС. ГОЛОС. Опоң усис сачтөг, нагајкаез і сек ез дугдө шутыавны Опоң вылын.

МУЖ. ГОЛ. Городовöјјез сіз зельта көрталисö бөрө киез, ңелькі коскаез муркөтисö, а околоточнöј лөг увјас мунда вермис, сөтис кулакнас чужөм бан кузаас. Опоңлөн бі четчис сіннезис, чajtис быдöс пиңнез четчалисö. Шы Опоң ез сет. Сөвчыс впр сорнас өтик жугдөм пиң. Лөгөн серөмтчис, мыјкө кыз мөдис виставны.

2 МУЖ. ГОЛ. Но мыј, варт ешö? Ме төді кытчө муна. Тіјан кофыссаң өтикө вичисны: кулак да нагајка, впр да шог.

1 МУЖ. ГОЛ. Впрөз варлөм нагајкаезөн, ңещкөм бөр-

саң нуотисö сiјö кујим городовöј i быдöнныс öта-мöd бöрсан
тащöтисö кулаккезнаныс моросас, мышас, ордвыез увтас,
асныс пiлскисö.

4 МУЖ. ГОЛ. Вот теныт свобода! Бог свобода!

2 МУЖ. ГОЛ. Ас мијö сотчамö бијөн,

Сiсмам турмаезын кiн,—
Кöркö пијаннезным мијан
Остасö аслыныс сiн.

(хор пондöтö горөн)

Мијö тијанлö вiл смена.
Аслыным остамö туй..
Ог нiртö тсар понда сiпина.
Абу турма, лок буржуј..
Öнi свободасö мијö
Кутим ас кiезö жын,
Кöдија дыниг пыр тијö
Оажык сулалiт ылын.
Важса турмаезöс пöртам
Клуббез, нардоммез быдöс.
Остам ужалiслö, остам
Сотсиализмань ыбöс.
Бöрлаңö коламö важсö,
Важыс мијанлö сöd мыр.
Ајезлиг тöдамö „гажсö“,
Сiја оз вун мијан дыр.

¶Ед. Нырышны рабочöјезöс индывлiсö не öтик горо-
довöјезöс. Уна отсалiсö солоаттез, кöдна ылын команду-
тисö дворјана родiс опiтсеррез. Öнi мијö јорттез мездiсiм
дворјана да помешшiк командуtöм увтiс. Мијö чорыта су-
лалам асланым кок јылын. А граңича сајыс рабочöјезлö
умöла овсö онöз (Хор былö Јнтернатсионал)

ЛЫДÖТИГ ВЕКЫТЛАҢИГ. Кык нефелөн содiсö
рабочöјез, кöднылö некытөн ужавны, безработнöјез 129
сурсöз. Лыдö, кык нефелаөн јанвар-15 лунсаң феврал 1 лунöз
129 сурс, быд лунö рабочöјезöс чапкöны шыгјөн
9214 морт. Кыным озлаң, сыным унажык рабочöјез чап-
кiссöны улiч ыылö. Сiз быд капиталистическöј странын.

дEd. Мөдiк странаезын ешö умöмжык. Бостам Индија. Сетчин рабочöјос да крессанинöс i мортö оз пунктö. Лыддö-ны пода туйö.

ГОЛОС ЗАЛ. А кыз нијö мездöтны?

дEd. Бур вопрос, кыз нијö мездöтны, мыјөн нылö отсавны? Капиталиссез кувтöз пондасö мијанкöt пессыны. Мијö сiз шуам: капиталисттез али рабочöј ужалис крессанакöt-кык класс. Öтлаын нија овны некöр оз вермö.

Капиталисттез оз узö: пыр лөгöтчöны мијан вылö војна-өн. Мијанлö узны оз ков. Быд ужалиглö СССР-ын "колö ети-јö тöдны, мед быд минутаөн кужны петны паныт.

Но, јорттез, мијан враггез емöс i гортын, мијан гөгöр ку-лак пöлöс медозза отсалис капиталистлö. Öнi колö сiннез визны лöчыта.

ЛЫДдÖТИГ ШУЛГАЛАНГАН. Неважын кулак ста-бун вијсö колкозникöс Јурминскöј рајонын. Лыддыны-кö уна јур пунктисö ужалиссез кулаккöt пессикö. Кулак быднож чужöмсö вежö, колкозö пырö. Он сiјö i тöд, бытö колкоз дор сулалö, ачыс гусөн ас дорас кöстö, пессö пыццаһас зугны.

дEd. Сiз ужалöны кулак пöлöс. Öнi мунö классöвöј борба, кыз комiјөн шуоны: ужалис пессö кулаккöt. Етија классовöј борба кадö мијö тыртам вит вöса план, керам сот-сиализм.

Кыз јонмö öтнас мирын советтезлөн страна, визöтö ужа-лис быд му вылис: Кыным чоужык мијан зорамö со-веттезлөн сојуз, сыным матöжыка сiбалö мировöј револутсија.

ЖЕНС. ГОЛ. Лунис-лунö важ олан ми чапкам, колкоз пыр вужнас важ бытсö бергöтам. Часис-часö колкоззез выждö-ны i јонмöны. Мыј вылын визсö капиталист—кулакöс ферев-һаис бырöтамö. Часис-часö капиталистлөн опора чинö i бырö.

дEd. Сотсиализм мијан сiн озын јатнöј, мијö сiјö вежöр-там. Кывзö кыз шуö „Зарја будущего“ коммунаис предсе-датель:

ХОРИГ. (Öтик петö озлаһ стсенавлас). Мијö сувтöтим аслы-ным выжит идеја-керны сотсиализм. Быдсөн олан бергöтны,

вил моз лөгөтны. Важ өтнаса олан өбичај мортын вужсаң вежны. Сөкыт етө керны, но мөдик туј сесса абу.

Нол годөн ужалөмөн коммунаын мижө быдөнным вежөртим, колө коллективизирүйтны коҗајство, уж; колө петкөтны сирһилөм пыщкис иҥкаөс.

Мижө төдам мыј понда олам, мыјлө ујалам. Төдам, мыј шусө социализмөн, ета ҥе вес сорһитан кыв, а быд оскөв мијан, быд вөрөтчөм нуөтө мијанөс социализмө.

Озлаң җеревһаным
Појездөн муно.
Ас вылас пуктө вон
Вил җужөмбан.
Адзатө јорттез,
Колкоз да коммуна
Уж понда вајоны
Трактор, комбајн.

Камгөмөн дорамө
Вил-моз олансө,
Пөлтам страна паста
Леҥиҥлис би.
Тыртам ҥол воөн ми
Вит вога плансө...
Сотам, орлалам
Кулаккезлис ки.

КОММУҢИСТЫЧЕСКӨЈ ИҢТЕРНАЦИОНАЛ.

Быд му паста ужалис өтирыс век тыртис буржујезлис кынөм, век пусис ны куҗа сир ҥылөмын, кистис вир. Но локтис кад, көр рабочөјјес и крессана каҗалисө, да пондисө адыны, кыз буржујез ужөтөны нијө, кыз колө ныкөт пессыны и сиз оз.. Пондисө унажык и унажык буржујезкөт панытасны; перво пессисө токо олан бурмөтөм понда, а сыбөрын пондисө и власт понда.

Ужалис јөзыс быд му паста пессис лок буржујезкөт торја жугөн: ез вөв быд му паста сетщөм организатсија, көдија-бы өтлаөтис рабочөјјесө да крессанасө ны пессөмын, иҥдис өтик туј куҗа. Ужалис јөзыс каҗалис, мед-бы јонжыка тышкасны буржујескөт, мед-бы босны ас кижө власт, колө өтвылис сувтөтны, керны быд му паста организатсија—иҥтернатсионал.

I інтэрнатсіонал.

Пессіс јөзыс, көдіја унажык пондіс аақыны, 1864 годын оргаңизујтис Лондон городын (Англіја) мед оаза Інтэрнатсіонал. Временнөј комітетын өкгіс 21 морт. Ета комітетө суріс Карл-Маркс, көда медбура пессіс ужаліс јөз оргаңизујтөм понда.

I Інтэрнатсіоналыс ужсө нуөтис то кыщөмө: Керіс быдөссө 6 конгресс (быд му паста натсіјаезіс собраңһоез) і кујім конферентсіја. Конгерссез вылө делегаттез өкгылісө 60-100 мортөз, көдна петкөтисө постановлеңһо: отсавны рабөчөјјезлө быд му паста, мед-бы ніја буржыка кужісө пессыны буржујјезкөт,-кужісө тышкасны власть понда. Інтэрнатсіонал һе тоько гіжіс постановлеңһоез, но і быліс отсавліс рабөчөјјезлө ны пессөмын (1868 г, сетіс отсөт Жеңевскөј рабөчөј стачкалө). Вот мыј керіс I інтэрнатсіонал,

Но көр сіја ужаліс, сек рабөчөјјез јеща ешө вежөртісө, буржујјезкөт тышкасісө умөмөла і ачыс інтэрнатсіоналыс һе бура отсаліс, оргаңизујтис ужаліс јөзсө, сіјөн 1876 годө раасіс сіја. Быдөссө оліс 12 год. I Інтэрнатсіонал остіс туј быд му паста ужаліс јөзлө.

II Інтэрнатсіонал

Мед оаза інтэрнатсіонал раагөм бөрын рабөчөјјез да крессана ес чапкісө пессөміс, быд му паста содіс тышкасөм буржујјезкөт. Сессаң оргаңизујтчөны сотсіалистическөј партијајез, көдна тожо бајітөны пессөм јыліс. Вот мыла бөра 1889 воө, Паріж городын (Прантсіјаын), оргаңизујтсісө мөдік інтэрнатсіонал.

II Інтэрнатсіоналлөн уж: быдөссө сіја чулөтис 9 конгресс. Мед оаза конгресс вылын петкөтисө постановлеңһо: керны быд му паста прааңык ужаліс јөзлө мај первөј луно. Мөд конгрессез вылын вөлісө постановлеңһоез сетщөмөс, мед-бы рабөчөјјесө да крессанасө унажык өтүвтны ас кіпод увтө, оены ныліс сін.

Ета інтэрнатсіоналыс оргаңизујтис уна ужаліс јөзөс. Но јеща отсаліс нылө буржујјезкөт пессөмын, ез вөв бојевөј оргаңизатсіјаөн, ез куж, сіз-жө, сувтны паныт буржујјезлө: му-

köd kosti ešö ny dor сулалис. А көр пондис оссыны мировöj буржуазнöj война (1914 годö), то II иньтернатсионалыс пессис jöзыс dor ез сувт, а пондис ужавны буржуазнöj политикаон: повчис войнаис. Мөд нож-кө шуны: II иньтернатсионалыс пондис ужавны не рабочöj да крессана dor, а буржујез dor.

Таво ешö, 1931 воö, мукöd членыс II иньтернатсионалыс мијан советскöj странаын мөдисö керны важ капиталистическöj олан. Но ужалис отырыс нијö кутисö бөжөттыныс, вынтөг керисö. Советскöj страна ешö јонжыка i чожыка пондис тыртыны вит вога план.

II Иньтернатсионал 1914 воö, көр ужалис отырос быд странаезис щөктисö војутны, ассö зөбис. Етаз, висталис В. I. Ленин.

II иньтернатсионал рафчис 1914 воö. Олис 25 во.

III коммунистическöj иньтернатсионал.

В. I. Ленин пондис јуравны рабочöjјезлö да крессаналö, мед нија бостисö аслыныс кјезö влаеть. Сија бајитис: „буржуазнöj войнасö колö пöртны гражданскöjö“, көдалö II иньтернатсионал мунис паныт.

Сесса пессис jöзыс, көднија сулалисö револутсија понда, öксöны коммунистическöj партија гөгөр, кытөн вождыс вöли Ленин.

I вот, 1919 воö, Москваын организујтчис кујимöз коммунистическöj иньтернатсионал, көда отувтö компартијаез быд му паста.

1919 восань öннө кадöз III коммунистическöj иньтернатсионал чулötис 6 конгресс. Быд конгресс вылын III коммунистическöj иньтернатсионал ужалис отырлö отсалö, кыз колö пессыны быд му пастаис буржујезкöt, кыз керны мировöj пролетарскöj револутсија.

III коммунистическöj иньтернатсионал быд му паста пролетаријатос нуötö отыввса вил оланö—коммунизмö.

Иву-Стелко.

ПЕЧАТНОЈ КЫВЛӨН ЛУН

(мај 5 лун).

Печатној кыв меыжыт орудија, көдижөн быд лунө, быд часө партија асвас кылөн байтө ужаласкөт. Мөдик средство вежортны өта мөдөс партијалө да рабочөjlө быд паста му вылын абу. (Сталин)

Уна өнi петө быд чужөма кнiга. Мыј вiсталоны тсыпраез Государственној кнiга лезанинлөн?

1928 воө лезөм 103.758000 кнiга. 1929 воө лезөм 17835000 кнiга. 1930 воын 192, 083000 кнiга.

Кокнит шуны 192.083000 быд чужөма кнiга. Уна етија тсыпраын кнiга.

Пролетарскөј гижiө
М. Горкөј

Мiжан странаын л y d d i c e ö отир 160.000000 морт. Быд морт жүрө лөө унажык өтiк кнiгаөнеса (192.083000: 160000 00) өтiк годын лезөмөн.

Ноко, челад, вiстало, лөө-ја тiжан дөревнаын өтiк мортлө кнiгаөн да быд годөн мед вöлi кыщөмкө чужөма кнiгаөн (кнiга, журнал, калөндар) морт жүрө.

Умөла мiжан дөревнаө пырө кнiга. Уна керкуын абу өтiк кнiгаөн. А ед кнiгаын өнi гижөм не ода моз: саррез жылiе да сказкиез тсаревнаез жылiе: пөвчөтлөм жөвөн, мед кывзыны тсарөс да помещшiкөс

Өнi кнiгаез велөтөнны быд чужөма производво: төдмөтөнны кыч мiжан муно социалистическөј строителство. Мед төдмөтны вiт вося планөн, кнiга лезанин петкөтiс өөир коласө кнiгаез 15 миллион. Кујим годөн натодiл челад понда лыддөтан кнiгаез (велөтчан кнiгаезтог) лезөм 58

мiллон. Öддөн уна кнiга лезөм натодiл крессана понда. Ета кнiгаез вылын гижөма уна произвоаство жылiе. Кыч сувтөтны вiл моз селскөј көчөјство, кыч сувтөтны уж колкозын, пода жылөтөмiс торпжөн быд пода понда. Öддөн уна лезөм кнiга натодiл пионеррезлө, кыч сувтөт-

ны уж карч јорын, өддөн вежөртөмөн гижөм јарөд вөдитөм јыліс, кө-
дја сөтө ыжыт докод.

Быдбс он вермы гижны ета вистын, мыј јыліс өні гижөм кнїгаез
вылын. Вескыта позө шуны: кыщэм-бы те проїзворство ен понды сув-
төтны, адқан быд проїзворство јыліс кнїга,

Полїтїческөј лїтература

А мунда леэсө полїтїческөј лїтература? Кујим воөн (1928,29,30)
кнїга леқанін леэөм 85,113,000 кнїга.

Етїја лїтература лыддөтөмөн ужалїс ассө вежөртас, кін сїја быд
му паста өтїр обшчествоын, кысаң шогмөны капїталісттез, мыј вылын
нїја віэсөны. Төдмаласө кың мунө револүтсіонај борба і сїң уна јыліс.

Перїодїческөј лїтература

Уна петөны быд чужөма журналлез, уна нїма газетас. Етїја
лїтература шүсө „Перїодїческөј лїтератураөн.“ Журналлез, газеттез
леэсөны дугдывтөг: мукөд журнал петө быд нефелаөн, көдїја кык не-
фелаөн, өтпырїе, ембе ј төлісөн өтпырїсөн петөны.

Газеттез унажык петөны быд лунө. Печатнөј кыв уна отсалө
коммунїстїческөј партїја да Советскөј власт велөтөм сөртї нүөтны
полїтика, сувтөтны ударнөја уж. да өтамөдкөт вермасны сотсіалїстї-
ческөј строїтежствоын. Нүөтны аскрїтика, петкөтны вевдөрө чуқылөм.
мукөд ужалїсїс, пессыны бырөтны бюрократїзм. Лунїс-лунө газет
гїжө, кың мунө мїјан коллектївїзатсїја, кыщөм колхозын быщөмжыка
сувтөтны уж, мед мөдік колхоз верміс сы сөртї лөсөтны асїс ужсө.

Вескыта-кө шуны, кың феревнаө унажык пондас пырны полїтї-
ческөј лїтература, јещажык пондас віэсыны уна јыліс берса слыкыс,
булакөөн агїтатсїја чожажык бырас.

Комї лїтература

Комї кыв вылын леэөм лїтература роч кыв вылын лїтература сөртї
өтїк вотож бытса морјо ваын.

Октябрскөј револүтсїјаөң мїјан кыв вылын ез вөв печат. Шог-
міс первүіс печатнөј кыв мїјан кыв вылын 1921 воө. Етїја восаң
комї кыв вылын пондїс шогмыны кудожественнөј лїтература. Немөи

негужан кыв оза сөрти Октябрьскöй революцiя нөртис кудожественнöй кывö. Кин-бы ез пондöтчы гижны, быд вiеталас: коми кыв вылын по-чö гижны быд чужöма лiтература: кывбуррез (евiх), быд вiеттез, очерк-кез, поймаез, орсанторрез, велöтчан кнiгаез.

Кыв содiс мiян лiтература:

Кыщöм лiтература.	19-20 воö, кiма	1931 во май 5 лун- кеж öнiм
1) Политическöй	—	5
2) Велöтан кнiга	1	17
3) Лыквiдатсiя кeгр.	—	4
4) Чельафлö лыддöтан	—	5
5) Художествоа	—	13
6) Сельско-хоз.	—	5
7) Научнöй	—	7
8) Периодiч.	—	3
быдöсыс	1	59

Оз поз шуны, шупыта-пö жылiс мiян лiтература. дас воон öтик кiма кнiгасан лебiс вiт дас öкмысöз. Јеца мiян лiтература, јона колö кутчыны ета уж бердö.

Коммунистическöй партија вiсталöм сөрти аславым кыв вылэ кодö вужöтны кнiгаез быдöс 1 ступень школаö. 1933 ро кeжö быд ыжыт-жык школаö. Гижны чельа понда лiтература лыддöтны школа бöрын ј уна мöдiк лiтература.

Мыјсан кнiга јеца локтö беревнас?

дон кнiгалö абу вылын: вiт копeјкасан i вылынжык, 50-60 лiс-бока крессаяскöй кнiга сулалö 10-15 копeјка. Етщöм дон оз туж шу-

ны некшлө „не менам корман сөртј-пө“.

Кудыкарын кыга магазынын бур кыгаез увтын жажжез чегоны, жоҗ куца быса чукөррезөн кыгаез кулӧны. Емӧе кыгаез і горт гӧ-гӧр лавкаезын, кыга бостіе абу.

Медыжыт прічінайн естӧн колӧ лыддыны сїјӧ, некыщӧм уж де-дервнаын отір коласын кыга рознїтӧмїе оз нуӧтӧ. Горт гӧгӧр лавкае-зын оз тӧдӧ нелкї асныс прїказчїккез, кыщӧм кыгаез нылӧн емӧе.

Колӧ пїонеротрїадезлӧ, велӧтчїсезлӧ школаын кутчыны ета уж бердӧ, аслыныс тӧдмавны і отїрӧс тӧдмӧтны кыщӧм кыгаез емӧе лав-каезыч. Кыҗ кутчыны ета уж бердӧ?

Пондӧтчыны ӧтласа собранносан школаын. Ета собранно вылын вопрос быщӧмїка бӧрїыны: мыї жылїе ваїны кыгаез отїрлӧ. Уна-ја по-час вузавны, кыщӧм уж сувтӧтны кыга пыртӧмын деревнаӧ.

Органїзуїтны натодїл брїгадаез. Сувтӧтны план ета уж жылїе. Брїгадїррез коласын пуктыны кыным керкуӧ сылӧ вузавны кыгаез.

Керны школаын кыга выставка. Нуӧтны ета выставка вылӧт уна-жык отїр, керны докладдез кыга жылїе.

Кыга-орудїе умӧн ужавны. Кыга колӧ быщӧма вїҗны.

Отїр коласӧ кыга ваїӧтїсезлӧ колӧ тӧдны, кыщӧм нылӧн ыҗыт да ответственнӧй уж: пыртны болшевістскӧй кыв медбӧрӧ колтӧм деревнаезӧ, мед том і пӧрїе, мужїк і їнпӧлӧс вежӧртїе коммуїстїчес-кӧй партїялїе велӧтӧм, соціалїстїческӧй строїтелстволїе план.

Онтон Пїодор.

Кыга уҗалїелӧ

Шумӧн, гамӧн асја кадӧ

Пїзӧ челафлӧн брїгада:

Оссїе сылӧн сетїӧм уж,

Кот пелпонӧҗ соссез пуҗ,

Вон деревнаӧт велӧтӧ,

Быд код кыгаез новїӧтӧ,

Адҗат, воно, брїгадїр.

Сылӧн ӧзїӧ, пїзӧ вїр.

Дун чумалӧ. Рыт сїбалӧ.

Уҗ брїгадафлӧн җымалӧ...

Вон быд керкуын, кыҗ ном...

Кыга бердын пӧрїе, том.

Öddö уна кыга сетö.
Oстö пессеie jöзлö ein.
Быд-код врагöс бiөн сотö.
А стравалö содтö вын.

Кыга туждö да вjеталö,
Быч ужавны колö му.
Кыга быд костi отсалö,
Кыч вöдiтны бура еу.

„Колö рачны важ олансö
да колхозез панны тыр.
Плугөн вежны важ сабансö...“
Кыга сiч вjеталö пыр.

Кыч чулöтны көчан кадсö.
кыч кылöтны колö вөр,
Вынтöг керны кыз кулаксö,
Туждö кыгаыс гөгөр.

Oстö кыгасö, вiчöтö:
Вон ужалö пионер,
Ассö лунiс лун вынесотö...
Oтiр вон кералö кер.

Вон гөрд армiя сулалö,
Шуч поджалö быд вiчiр.
Воно трактор му шебралö.
Вон ударник-бригадiр...

Кыга сетö öддөн уна.
Камгö дорö вiл олан.
дорö му паста коммуна.
I вiт годса тыртö план.

Челад, челад, ужас пiчö!
Вiл оланiе пöлтö бjесö!..
Jöзлö кыга новjö тi
Мед вынесалiс говлөн кi.

ИВУ-СТЕПКО.

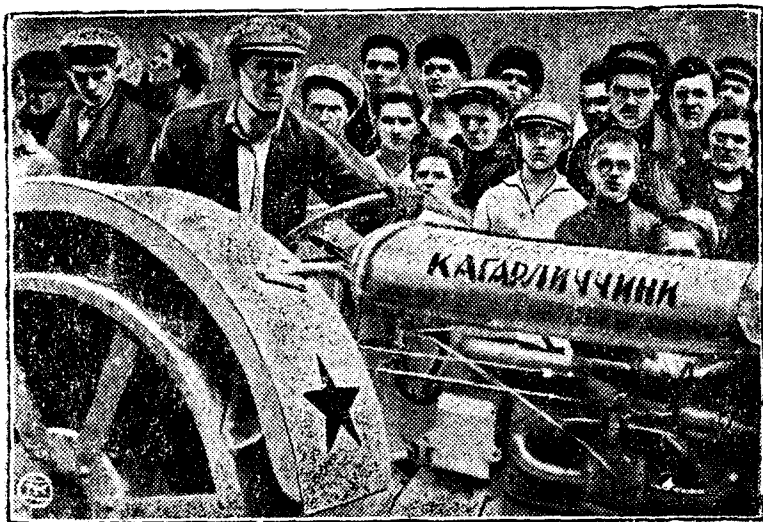
Заводдез ыббезлө

Дун і ој ужалбны заводдез і пабрикаез. Кытчö муноны ета муң-
да тысача тракторрез, плугрез, ыщкисан, вундан, коқан, варган ма-
шинаез? Кін понда гаряны і нецкөны быдса керөссез, сыббрын јэбны
пічö, шогмö удобренно. Бостöны граница саяје бур кэзбө.

Етіјö пролетарскöј город эсалö колхознöј өдеревналö.

Коммунистическöј партија сіз вјеталис: нан пондам шедтыны не
нылөмөн важ гөр бердын, а көртөн да нефтөн

Сотсиалистическöј промышленност отсалас Советскöј сојуз көрны
өтыввса колхозөн.

Завод сөтö өдеревналö тракторрез

Етіја ыжыт колхозын быдөн нуөтö асеје ыжыт уј: заводдез сө-
тöны машинаез, ыббез нан і техническöј культураез.

Пролетаркöј государство керö договор колхозезекöt да јединицик-
везкöt. Етіцöм договор шуө контрактатсіјаөн.

— Тевыт колёны машинаез,— шуё город,— вот бос мјјан этласа кетоліе машинаез, А бостан урожај, нан свјокла, елонок сет бёр етіја отласа мјјан кетолё.

Бёзны колё план сэрті, мјјан СССР-ын.

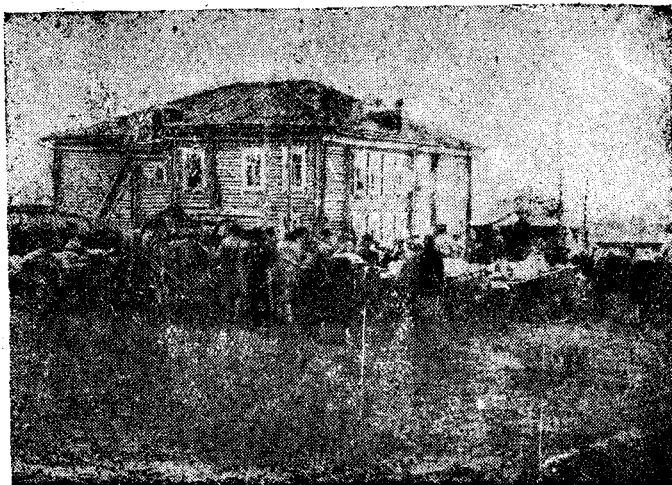
Ыббёз заводлё

Сіз мјјё сотсіалістіческёј промышленност да сотсіалістіческёј земледеліе коласын сувтотам уж, мед отамодкёт нја вежгісё асла-ныс продуктіјаён.

Народнёј комиссарезлё нсовет да партіјалён ЦК візісё ыжыт кыв быд організатсіјалё отсавны контрактутны тавоса ёёзаннез.

Піонерезлё і велётчіссезлэ колё віетасны паскыта отір кэласын быд ужаліеслё колхозын, совхозын, быд беднак да середнак керкуын ЦК ВКП(б) віеталёмён нуётны контрактатсіја.

Лыддётны віеталём партіјаліе ізба-чіталнаезын, велётчіе ај-мам собранноез вылын, мед быд морт вежёртіс, мы сіја контрактат-сіја тавоса годын.

Гёрд обозн кресвана сетёны государстволё нан.

Быд төдд, мында арён нан заптап кадё колё пессыны, кінлө уна-ја нан сетны. Мукөд кадё овлёны ошјбкаез: кінлө унабв дёсалаз пуктём, кёдылө жецабв.

Контрактатсия сөртү он понды арбн зугсыны: нан сетап көзбм да урожај сөртү.

Кулак пөлс өддөн паныт муноны контрактатсиялө. Нылө колө, мед нан запткө унажык ковсас пессыны, мед жеңажык государство кјјө нан шедас. Мед умөлжыка жылас мјјан промышленност.

Заводын быд рабочөј уж нуөтө вежөртөмөн: ужавны ударнөја, не леңны умөл продуктсия.

Федевнаын быд вежөртге колкознык шэрөтема да гов крессаннн тыртөны ассивыс договор: ласөтөны бур көзбс, протравитөны сјјө, пуктөны удобренню, көзан кадө быщөмика көзөны, аслас кадө урожај бостөны і план сөртү сөтны государстволө нан.

Завод і дөревна өтк ыжыт коммуна

Ноко, челаф, быщөмика думажтө, кыщбм вывод позө керны завод да дөревна ужалөм сөртү?

Өтк вывод: завод да дөревна-ета этк өтласа ыжыт коммуна мјјан ССР сојузын.

Сотсиалистическөј строителство план сөртү, оз пондө шусыны сотсиалистическөј город да сотсиалистическөј дөревна, а лоас өтк производственнөј комбинат. Етјја комбинатын оз пондө шусыны заводын рабочөј, а дөревнаын крессаннн. Лоас өтк нм-ужалисеез производственнөј комбинатын, кытэн өтк ужалисеез пондасө керны быдбс, мы колө му ужавны, мөдик ужалисеез быдас, мы колө пабрјкалө, мы шогмө му вылын.

Онтон Пјодор.

ПЕГГЫНЫ НАН ПОНДА—ПЕГГЫНЫ СОТСИАЛИЗМ ПОНДА.

Ö T I K L U H

В Е Г О З М У Н .

дугдывтөг лебчө,
Мунө кадыс
I өбрас нуд
Ој I лун—

Гажөтчө ваыс,
Омөн мунө,
Кырөтө муез,
Шедтө краш.

Гералан сінөн
Локтө тулыс,
Вөснөтө лымсө,
Огтө му.

Кокналө, сөзө
Нөбыт руыс.
Сулалө кортөг
Ешө пу.

А тенат јурын
Берса вунө,
Көзылөн ветлө
Вылөт гаж.

Быдлаын локтө,
Кожө кајыс
I горөн сылө:
— Чив-чив-чив.

I сетчө пырө
Кора мајыс,
Оланлөн огсө
Вил мотів.

О, гажа, гажа
Тулыс ета
I сija абу,
Абу важ.

Гералө, сылө,
Вилөн петө,
Вил мортөс дорө,
Вилө гаж.

Машина лезө
Виле писна
I сija кывны
долыт, бур.

Машина օзтօ
Եօзլից արսօ,
Եւրդօտօ արօն
Աստօ, Եւր.

Ա կылат, կԵզի
Сорҕировка
Եօктօտօ օтօр
Лун і օј.

Ударно кօзны
Мօдօ օтիր:
Лօсօтчօ արօն—
Вон і сој.

Быд фронтօн пыкօ
Пессис Եօзыс,
Бырօтօ бօрԵа
Кулак класс.

Вիօтօ асныт,
КԵզи позыс
Кулаклօн րաԵсօ
Раз да раз.

Օтлаын дорам,
Камгам миօ
Ас понда ԵаԵа
Вил օлан

Колкоз—пыр бостам
Вилсօ кижօ
І щօщ бырօтам
Неколан.

Օз кօлтчы бօрօ
МиԵан челаԵ:
Быллаын сетօ
Пыр օтсօт;

ՕԴасօ, кօԵ
Եуրис шорын
І уԵын ниօ
Он і вот.

Велօтօ արла
Школа Եօзօс,
Велօтօ ար-мօз
Нуны уԵ.

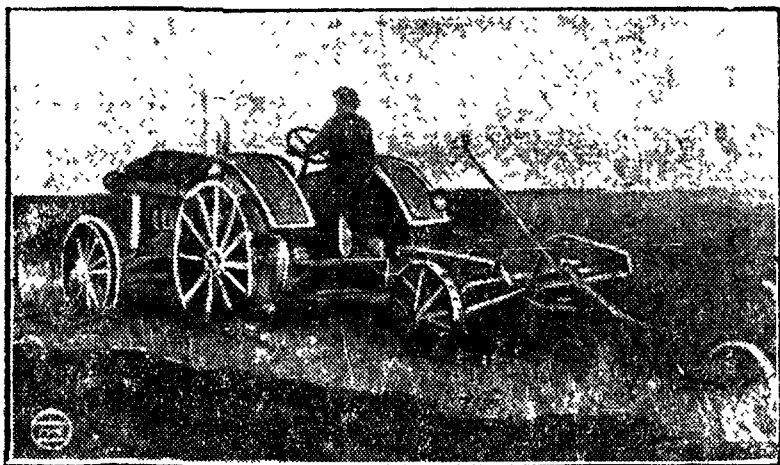
Оланліс челаф
Вужсö тödö
І оз шу ужын:
Ог-пö куж.

Чулötны тулыс
Кöзан кадсö
Важын лөсötчөм
Быдөн пі.

Гералö, пічö,
Кіетö радсö,
Кыз і тулыс,
Кылат ті.

О, чожа, чожа
Космас муыс,
Пастасас вежа
Быд-коф пу,
І шоныт төлөн
Пöлтны руыс,
Колкозыс кутас
көзны му.

І ыббез вылын
Веж чарнөлөн
Оланыс ловзас,
Өзјас гаж.

Мытчасіс трактор,
Кыскас төлөн
Піңаез, плуггез
І оз паж.

Машина көзан
Му серötас,
Сувтötас ортчөн
Лозсаң лоз.

І челаф уна
Ужсö көтас,
Піңавны четчас,
Мунас оз.

Ужалас быдөн
Ыбыс вылын
І төдас бостны
Аслыс уж.

Бергалас шытөг
Трактор дынын,
Піңалас, гөрас,
Шедас вуж.

А рытөн ужсаң
Сыланкылөн
І зыкөн гортö
Бөр колкоз.

Гажӧтчӧм муӧ
Ылӧ,ылӧ,
Паскалӧ говкыс
Ов да ов.

Колкозӧ муна,
Пыра пышкас,
Быдӧн-моз пиӧны
Ужын пыр.

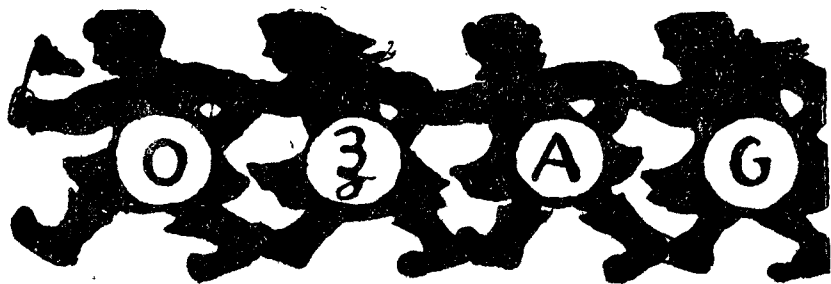
Радејта етӧ
Пиӧан кадсӧ.
Сӧлӧмӧ орсӧ,
Муӧ пот.

Олансӧ, ужсӧ
Јӧзліс кута
Сӧлӧмгаӧ гіжны,
Гіжны дыр.

О, естӧн тујӧ
Богтны „ладсӧ“,
Мед гіжны олан,
Ылӧ морт.

—“—
дурдывтӧг лебӧ,
Муӧ кадыс,
Но песелс јӧзлӧ
Вег оз муӧ.

Г. С.

КӧҶАН КАД КЕЖӧ.

Перыта мӧ лебам,
Уж мӧжанліс полӧ.
Жын овӧрсӧ таво
Отлаӧтны колӧ.

КӧҶан кад панталам
Большевістскӧј темпӧн,
Јӧзӧс мӧ кытсалам,
Мед ез колӧ немӧн.

Пырамӧ унажык
КӧҶанӧҶ колкозӧ,
Кутчамӧ буражык
Песвыны, кыз позӧ.

Важ олан бырӧтам,
Шедтам сыліс вужсӧ.
План гӧрті лӧгӧтам
Асгӧным мӧ ужсӧ.

Каӧуксв.

МЫЈ ШОГМИС КӨЗИГ

Быдмис көз вöрын ва дорсаң 30 километр гөгөр. Быдмис јона, вескыта. Вөр заптан кадö сібалис сы дынö вөр кералис.

— Ок те кыщöм волкыт көзыс. Бур товарнöј кер петас естис—шуис вөр кералис і пондис пимитны. Пуктис доддö, тронöтö мунö көз плотбышшо вылö.

Важисö көзовöј кер ва дорö. Тулысөн кер шыл ыскöвтис јы вылö. Ва ыждис, кывтис јы. Вөрҗис мијан кер, петис куҗ туј вылö. Суттöтлö кывтö ва куҗа мијан кер. Отлаасис мөдик керрезкөт, көр ортчөн мунöны, көр петас мөдик кер лозҗис, поперјог сувтас. Уна кер ташкасö сiјö туј вылис, щöктасö лоздö сувтны. Мукöд поннас занҗисас берегö, чукортас керресö ва шөрö.

Быд чужöма туј адҗылис кер кывтикö: ва визывнас пыртас ты вылö; ва чукылмезö заторалас мөдик керрезкөт. Гаҗа кывтны, не öтнас. Ва паҗта кыз пос вöвдöма керсö. Локтис мөдик керрезкөт ва öмөҗ-Кама дорöҗ. Сетөн лөсöтöм ыҗыт ва пристаң. Быдöс вөррез естөн куталисö, плоитисö һөрөн мөдик керрезкөт, шогмисö уна кер сувда плоттез. Плоттез öтамöдкөт домавлисö кыз геззезөн (натодил кылöтан снасть). Сурис мијан кер ыҗыт деревҗа куҗа плотö лөсöтисö бөҗ (рул) вескөтлыны. Шөрис плот вылö керисö керкуок.

Кывтјкö уна паныт шедисö паракоддез, баржаез, мед не лукасны, матка колö вескөтлыны. Кылөтиссез öтлаын кутчасö рул бердö і вескөтлöны.

Кывтис мијан кер гожумбыт. Пондис ар сібавны. Колö термасны локны местаöҗ. Лебис Волга вылын öддөн ыҗыт төв, пондис мијанлис матка кызі чагöс шентавны ваввезнас, пуксөтис ыҗыт валөн маткасö мел вылö (лажмыт местаö). Кыз ез пессö уҗалиссез плот вылын занҗисны, ез вермö һем керны. Кыз лун мијан матка пукалис мел вылын. Кысаңкö сібалис вына букҗир (плоттез да баржаез кыскалис паракод) Госпаракодстволөн. Бура пессöмөн букҗир мездөтис матка мел вылис.

Сеңтабр төлислын мијан кер локтис местаöҗ—Сталинград городö.

Кыз көз воздукөт лебаліс

Сталинградын берегас, кытчө вајөтіс маткасө буксір су-
лалісө вылын көртөвөј башњаез. Ена башњаез коласын вы-
лына њужөтөм сталнөј канат. Канат куҗа өтмөдөрө котрасіс
тележка тсеп вылын. Вот етіја тележкаыс і нөбөтіс міјанліс
көз воздукөт.

Керсө сіз: 60 гөгөр керрез көрталісө ыжыт ношаө, кө-
діјө крјукөн домалісө канат бердө. Машініст лезіс өлектрі-
чіскөј ток. Кер ноша петіс ваіс, жагөнік пондіс лебтісны
вывлањ і тележка вылын котөртіс канат куҗа. Машініст
лөгөтіс ток мөдөрө і тележка пондіс канат куҗа котөртны бөр.

Кыз көз лун чулөтіс пабрикаын

Бытса год кујліс кер бунтын, косміс, кызі көс пес. Год
бөрсањ подјомнөј кран пыртіс керсө пабрикаө. Вот естөн
вөліс кутісө нөјітны міјанліс кер.

Жын час гөгөр өтік машина куліс керліс кач, мөдік ма-
шина кераліс сіјө, пөртіс чагө, кујімөт машина пожналіс пож
пыр. Нюмөт машина кајөтіс мед вылын өтажас і чапкіс өд-
фөн ыжыт кујім өтажа керку сувда көртовөј коҗолө.

Сорлагіс міјан көз мөдік көззезкөт, сіз-жө кералөм, пот-
көтлөм посны чагөз і кістісө коҗолө өддөн лечыт пу.
Кыз трубаөт лезісө коҗолө зірыт пар. Пондіс пусыны каша нуіс-
да кіслотаіс.

Бытса дас кваѳ час варкјіс пусіс, кызі каша. Небытжык
і небытжык лоіс чаг.

Мастер щөка кајліс послөт коҗол вевдөрө, бөсліс сѳек-
ланнөј стоканөн проба, њоджавліс кыз пусө пу.

Пуны дурдісө, мастер щөктіс жарсө лезны.

Кытчө сыбөрын пөріс көз

Небѳөм чаггез коҗоліс мунісө оҗлањ: өтік машинасањ
мөдік машинаө. Өтік машина чагсө чісто сіезө јансөтліс, мө-
дік машина піѳө пөртіс. Шогміс кіѳөр каша.

Котөртны пондіс каша трубаөт мед бөрја машинаө. Эта
кіѳөр каша пондіс котөртны чожа 400 метрөн мінутаын. Он

јешты каџавны, кыз ровњајтисö, пиџыртисö, костисö, волкөтисö. Шогмис төдан мыј? Бумага!

Вот мыј понда кералисö көз, вот мыј понда сija ујалис, лебалис, ветлөтис öтик машинасань мөдик машинаö.

Көр пөрис бумага, сija бумага вылын пондисö печатајтны газета. Газета виставлис, горөтлис, видис лодыррез, гулајтиссез, кин сајласö вөрзаптанис. Уна сорһитис сыланкыввез. Мунис газета Москваö, Кавказö, Сибирö и пыр граңича сајö. Пондис газета быд пелөсö паскыт му вылын пыртны болшевиетскöј кыв, мездыны ужалис өтирөс буржуј өксплоататсija увтис, нуөтны ужалис өтирөс сотсиализмlö,

Адзат, чемад, мыј шогмө пуис. Не öтик керкуö да мыј колö керку гөгөр строитны муно пу, уна берса и бумага кероны пуис.

Вот мыла вөр заптан, вөр кылөтан кад колö нуөтны ударнөја.

Онтон Пјодор.

Ыббез вылө

Мijö чемад томөс, сбојөс,
Горөн сылам, пиџам пыр.
Гөрны-көзны гажа бојөн
Ыббез вылө кајам тыр.

Мijö jözös индам вилө,
Виџам нылө пыр пример.
Огө важ-моз ужын тилө,
Важö һекин оз-һи кер.

Вит во планыс-мијан знамјо,
Быдөс ужыс—ыжыт кос.
Сыланкылөн ыббез вылын
Нуөм ужсö враг оз бос.

Муыс паста керам тулыс,
Быдөн враглө остам би.

I коммуна омөн мувылын
Пессис jözis керам ми.

Мijö чемад томөс, сбојөс,
Горөн сылам, пиџам дыр,
Ыббез вылын гажа бојөн
Нуны ужсö кутам пыр.

Г. С.

ВӨР КЫЛӨТАННЫН

Шыңналэ, шыңналө тулыс. Сетчин феревна удөрөт,
Шыңналө сыкөт быддс: Кывтө мыт Һеыжыт ва.
Сылө да ловчө-ни муыс, Летчөны отырыс вөрөн,
Лөз вічө ныв, пожум, көз. Летчөны өддөн уна.

Кылатө ваыс, котөртө...

Ыждис-ни сіја важын.

Омөн кылөтө вон вөрсө.

Содтө странаыслө вын.

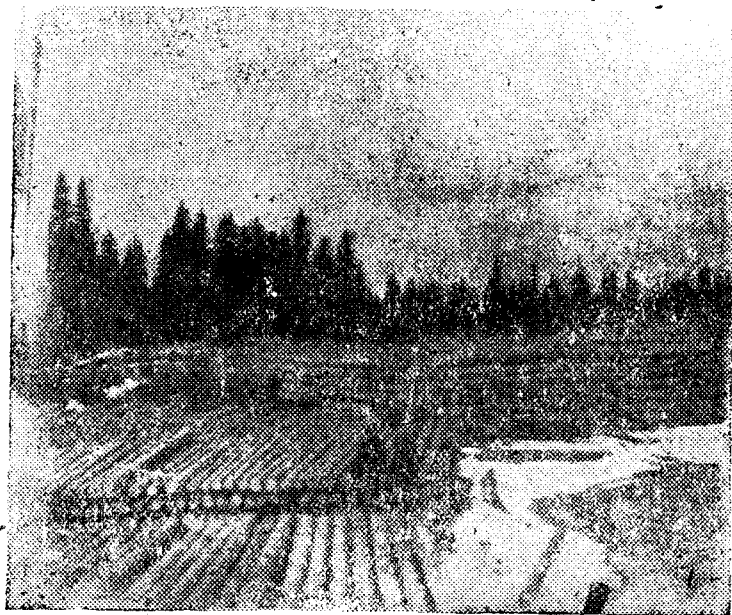
— Edö сулалө!..

— Ужалө!..

— Вайө-жө татчө багор...

— Пыжнасті сетчин вужалө.

Ыксөны етаң гөгөр.

Сетөн бригада вон нуө
Ужсө ударнөја шуч.
Сотсвермасөмөн пыр пуө...
Уж ныліе жагөн он шу.

Шентөмөн вөр мі кылөтам,

Лебтамө сіјөн олан.

Стројка страналіе паскөтам.

Тыртамө віт вога план.

ІВУ-ГҒЕПКО.

Омөн вор етаң і кывтө,
Мунө заводдөзө вөр.
Бергалө јөз естөн ывтөн...
Вын нылөн оз быр Һекөр.

Учітік ударніккес.

(Оқыс № 2)

—3—

Школаын—кыз көзүвкар позын. Піѳоны челаѳ ужын, велѳтѳоны ударнѳја. Кѳда колѳтѳѳ, сылѳ отсалѳны озынжык муниѳсес. Јеѳа пондѳсѳ пропускајтны велѳтчан луннез, Быдѳнныс велѳтѳоны уроккес, кнѳга јыліѳ оз вунѳтѳ. Переменаѳн дугдѳсѳ бѳбавны, кѳтрагны, лебтыны бус. Организуетѳсѳ орсаннез. А Кулејным вежѳсѳ покореѳ. Кѳркѳга бѳбалѳсѳ, кыв тѳртѳм зонкаѳ лоѳс зев бура ужалѳсѳ, велѳтѳсѳ пі. Коллектѳив да ударнѳчество сѳјѳ велѳтѳсѳ овны мѳд-моз.

Кокнѳтжык лоѳс і велѳтѳѳлѳ. Челаѳ отсалѳсѳ сылѳ мыјѳн вермѳсѳ.

Школа быдса тѳлѳн бура ужалѳсѳ і общественнѳј ужын. Не ѳтпыр керлѳс суббѳѳнѳккес—отсалѳсѳ колкозлѳ вартны. Перевыборрез дырнѳ, наѳ заптан уж дырнѳ, вѳр кералан кампанѳја чулѳтѳкѳ челаѳ отсалѳсѳ сельсоветлѳ: гѳјѳсѳ лознуггез, плакаттез, повесткаез избѳрательлѳезлѳ. Челаѳ асланыс гемја коласын бајѳтѳсѳ, велѳтѳсѳ, кыз колѳ овны сѳстѳмжыка. Быдѳнлѳн гортаныс стенаезлын мысчѳсѳсѳ лозунггез: „Жѳж чышкы ва росѳн,“ „Леѳ керкуѳ сѳстѳм ру,“ „Наѳѳѳ коккесѳн керкуѳ ен пыр.“ А школаын сѳстѳма олѳм јыліс, санѳтарнѳј правѳлаез јыліс, ѳем і бајѳтны: гѳгѳр порјадок, сѳстѳм, наѳ тор он адзы. Учітік ударнѳккес пондѳсѳ асланыс ужѳн мытчавны прѳмер гырісгезлѳ.

—4—

Тулыснас, кѳр шондѳ крутжыка пондѳс ветлыны ѳобоѳт, кѳр сылѳн шонѳт југѳррез јем јыввезѳн вескытжыка пондѳсѳ ташкасны му вылѳ, сојны лымсѳ да гудыр, бузган, ѳѳлган шоррезѳн вашѳтны сѳјѳ ыббез выліс,—ударнѳккес керѳсѳ ѳѳгѳ асланыс ужлѳ. Обшеј собранѳѳо вылын учкомѳсѳ предѳдатель докладаын вѳгталѳсѳ:

— Ударнөј бригадалэн ужыс бура тыдалө. Ударниккез мытчалисэ аснысө, кың оңын муниссез. Пропусккез чинисө 5% оң. Мэди год кежө оз кытчы этик морт. 90 протс. велөтчиҕ челаф пырисө пионерскэј отрядө. Школа сиз-жө ез кытчы общественнөј ужөн. Велөтчиҕсез нольт группаис асныс велөтисө грамотаө гыриссезсө 20 морт. Ми ударниккез кужим ужаваны ударнөја... Горөтчиҕ медбөрја кыввезсө докладчик.

Уна доклад бөрын бајитисө челаф асланыс уж жылис. Уна висталисө і недостатоккез, көдна вөлисө быдса төлөн велөтчиҕө.

Асланыс уж жылис гижисө доклад ОкрОНОө. Недель бөрти челаф журналын мытчиөө ставта, кытөн вөли гижөм ны ударнөј бригада жылис, уж жылис. Бижөн сотчисө челаф селөм-мез, көр ас јывҕиныс пондисө лыдҕыны журналис. Но уна-жык ешө гажыс вөли сек, көр медбөриҕ лысбокис сја-жэ журналис лыдҕисө экскурсияез жылис. ОкрОНО висталөм бөрти өкскурсияө сурөмаө индыны велөтчиҕсез кужим школаис, көдна ужалөмаө медбура. Ена школаез коласын сиз-жө вөли школа учитик ударниккезлөн.

—5—

Шонди пөжө. Жар. Шонит луныс, мича. Школадынын челаф ветлэны, панөны, зык. Сулалөны подводаез. Талун учитик ударниккез мунөны өкскурсияөн карө.

— Кытчэ-нө ті, челаф, мунатө?—Локтөм тельега дынө өтик пөриҕ-ни баб да јуалө челафлис.

— Ударниккез, ми өкскурсияөн мунам карө.—Гажаа горөтчиҕ Кулеј, ачыс чапкис турун вылас котомкасө да четчөвтис тельегаас.

— Кыщэм тјан і дарникез да курсия, нем он вежөрт... бөбгө пөриҕ баб.

— Тенит не вежөртны, бабу, мјј-ед вил отир.... Вещјы. Талам...—Горөтис Кулеј.

Бөрзисө тельегаез. Гажаа кивсис челаф герэм да сорлагис тельега круггез сарөтөмкөт... Бригада вэрзис тужө. Сја мунис төдсаны да јонжыка јитсыны рабочөј велөтчиҕ челафкөт.

М. П. Ликачев.

КОЛКОЗ ПОНДА.

Кык торја пјеса

Ләсәтис Уралоблполитпросветөн ләзәм роч кыв вылын пјеса „За колкозы“ сөрти С. П. Грибанов.

Орсиәез:

СТЕПАН—гов крессаһын, старік, велөтчытөм, байтө өтмөдөрө.

НАСТА—сылөн ныв. Велөтчөма ШКМ-ын. Уна төдө і өддөн удав.

МИТА—төм зонка, комсомолеч, удав, јон, ыжыт.

ОКУЛ—старука, ҫеревһаын быд-код басһи новјөтис.

ВАСКА—гов крессаһын.

УПОЛНОМОЧЕННОЈ—рабочөј заводис.

УЧИТЕЛ

ВЕЛӨТЧИГҪЕЗ, МУЖИККЕЗ, ИҢКАЕЗ.

Озза орсөм.

Орсө Степан ордын. Важ ҫеревһаис керку. Занавес өстікө: Степан ләсәтө өјјөс, Наста вурәд.

СТЕПАН. Лебтыны да лебтыны... А кысаң сја унажык һаһыс шогмас. Мыј сетас? Паскөт-пө ешө көзан му... А муыс-ед оз һужав і оз шогмы. Вон сојјыс быд лунө содө. Бостам көҫ ассиным ҫеревһасө: төн ҫемид Парас кык зон вәјөма. А уҫерлун Пома Палад кык ныв да зон. То кышөм паскөтөм.

НАСТА. Но і мыј?

СТЕПАН. Мыј? Те меным вистав, мыјлә унажыксө көзны?

НАСТА. Мыјлә? Пөрисөз олөмыт, а сјө он вежөрт. Кывлин, мыј радіоот Москвасаң висталисө? Отырыс респуб-

Микаас быд воо содö кујим Миллон мортон. I кыз унажыксö
не көзны, кыс-нö һаһсö бösны? Ок те!

СТЕПАН. Мыј окајтан? Те быщöмик вiстав.

НАСТА. Мыј вiстав?

СТЕПАН. Вiстав! Мыј бурыс уна көзöмиг?

НАСТА. А то мыј: паскötöм көзан му 28 протс. вылö
да лебтöм шогмöм һаһлиг 9 протс. вылö содтас сојансö
уна миллон руб вылö, ылöстöм.

СТЕПАН. Те ен видчы! Уна миллон шуан?

НАСТА. Те мыј чајтин кујим урлö?

МИҒА. (Пырö гармоньһаөн, орсö да ылö)

То-ли сказки, то-ли был,
Мыј-ед керсö öни пыр:
Сталнöј трактор гымалö,
Чожа муез шöралö.

СТЕПАН. Трактор да трактор... А те вiстав.

МИҒА. Сетөн i вiставны һем. Колхозезлö да коммуна-
езлö тракторрез сетöны.

СТЕПАН. Сетöны, шуан... Те меным вiстав, мыјлö уна-
жыксö көзны.

НАСТА. Коф теныт пыр вiстав, те пыр ассит пондан
лобны (Петö).

МИҒА. Вот вiстала (петкötö степанöс шöрас) Нывөн ас
те лоан республика.

СТЕПАН. Кыщöм ме республика, ме мужик.

МИҒА. да те сулав. Пуктам те Советскöј республика:
јурит лоас ас правленьо, киет, вiсталам, лоасö промышлен-
ность-пабрикаез да заводдез, а коккет ас лоöны сельској ко-
эјство.

СТЕПАН. Но етö сiз i пуктам (сералö)

МИҒА. Сулав, öни вiзöt, мыј ме текöt понда керны (бог-
тö сiјöс) Сујыш коккетö сiјöсас.

СТЕПАН. Етö мыјлö?

МИҒА. Сујыш, мыса, сыбöрын адзылан. Вај коктö. Суј-
ыш мöдтö. Вот сiз. Öни пешлиг ветлötны.

ГЪЕПАН. (Коккезын сiјөс) Кыз-жө ме муна?

МIҒА. А те пешлис. Но, ветлөт. (Гъепан өтилагын кок-
кесө лебталө) Но-но! (Размөд четчөвтө да усө)

МIҒА. Мыј он вермы ветлөтны?

ГЪЕПАН. Сiјөсыс оскавны оз лез.

МIҒА. Сулав, мөдикө пешлам. Вај татчө кietө. Сујыш
нијө сiјөсас (Сујыштө Гъепанлө кiezас сiјөс) Вот сiз. Öнi
ешө сулав (Бостө гармоньна да сетө Гъепанлө) Но öнi орс.

ГЪЕПАН. да мыј те, бөбмин. Кыз орсны кiezө сiјөс
пыщкас-да.

МIҒА. да те бос кызкө (Гъепан мырсөмөн бостө да
оз вермы) Орс гажажыка.

ГЪЕПАН. (Чапкө сiјөссө жожө) Но тенө!

МIҒА. Мыј он вермы?

ГЪЕПАН. Ог, сiјөсыс оз лез.

МIҒА. Сiз, сiз.

ГЪЕПАН. Те мыјлө сiјөснас етө пондөтин?

МIҒА. А то мыјлө: сiјөсыс мијан страналөн колтчөм көзайство
өн. Оззатсарскөј властыс умөла јонмөтис промышленностьсө да
сельскөј көзайствосө сiјөн текникаөн мијө мукөд страна сөр-
ти уна бөрын, мијанлө öнi колө мөдик странаезсө вөтны, а
сыбөрын i колныј Колтчөмыс сiјөснас пукалө мијан респуб-
лика вылын. Промышленностьыс—кiez да сельскөј көзайство—
коккезым мијан колөмас. То сiјөн колө унажык көзны. Кы-
ным унажык көзөм, сыным көзайство чорытжык да i рес-
публиканым лоө вынажык, а кыным мијө вынажыкөс, сыным
буражык пондасө мијанис повны капиталисттез.

ГЪЕПАН. Вөлөма-тај зик кокнит вежөртны, а ачым сет-
чөз ег i вермы локны.

НАСТА. (Пырө да гармоньна озын сылө) Тулыс чожа
лөктө вон, Уна көзам таво лон.

МIҒА. Көзам лонсө медбур сорт,

Сөмөн лоас мијан горт

НАСТА. Повтөг көзам сөстөм id,

Некин мијанөс оз vid.

МIҒА. Ыббез гөрам, ректам вөр,

Омөн којам чочком зөр.

НАСТА. Уна сујам картопель,

Сiја пыкөт быщөм вел.

МIҒА. Картопельөн олан бур,

Оз өшөтчү уулаң жур.

НАСТА. Медбы пода вөлі пөт,

Сіја аслыс шыг ез төд,

МІҒА Көзәм клевер і аңкыщ,

Ыбын содтам ныліс кыщ.

НАСТА. Мед шогмісжык тіјан су,

Сөз көзөсөн көзө му.

МІҒА. Машинаөн бөрјө пыр,

Бокө чапкө көзан зыр

НАСТА. Муез вылө абу товк

Көзөс тујө көзны јог.

МІҒА. Көзөсын-кө уна јог,

Сулө лоө ыжыт шог.

НАСТА. Көзысыт мед-бы ез шык

Протравітлы сіјө зік.

МІҒА. Шогалөміс суыс сек

дугдас повны вөміс век.

НАСТА. Сөстөм пыр көзөсөн көз,

Суыс лоас јогтөм сөз.

МІҒА. Етаз сетас уна су,

Быд странаын паскыт му.

ГҢЕПАН. Муөны көзөссө колө весөтны да потравітны.

Сіз. Ме, пуктам көзі сөстөм тусөн, а мөдіккес не, то-ед

вермасө локны јоггес менам јогтөм му вылө ны муезсаң.

Сек мыј-нө бурыс лоас?

МІҒА. Неқыщөм бур сек абу. Сіја-ед вот і ем, колө

көзөссө весөтны быдөнныслө, өтлаын феревһаыслө, мед

ыбыс вөлі көзөм сөстөм тусөн. Сіз-жө өтнат он вермы бос-

ны неқыщөм машинаез. А быдөнлө өтлаын не токо весөтан

машинаез, но і көв кыщөм машина пояө бостны кокһитжыка.

Быдөнлө ужавны өтлаын сіз-жө кокһитжык. Өтлаын көв көз-

ны, чукөртны турунок, су му выліс тујө чоужыка да быщөмжыка.

ГҢЕПАН. А те вістав, мед ме вежөрти.

НАСТА. Вај ме вістала.

ГҢЕПАН. Но тенө! Мун јуртө ен сујлы. Бөра пондан

ыжмавны мільоннезнас.

МІҒА. (Гармоһна сөрти) Мед һаң шогмөм лебтыны,

Колө бура уж төдны.

НАСТА. Плугөн мусө бергөтны

да частожык вөрөтны.

МИҒА. Гојөн-кө сорлавны му,
Уна лоӧ секи су.

НАСТА. Лоӧ клевер, көрымок
Вердны бура подаок.

МИҒА. Удобрењњоез ешӧ
Колӧ течны му пыщкӧ

НАСТА. Нија вежӧны начом,
Сиз-жӧ сетӧны добром.

МИҒА. Таво колӧ керны сиз, мед быдӧс муыс вӧли кӧзӧм,
мед вес сija ез ов, а то мӧјму мыј керис Пјодор *), тӧдан?
(Пырӧ Окул. Котомкаӧн да бедӧн кias). То i сija татчӧ.
Пјодор җавыт, Окул, кык гектар ез кӧз, виҗис мусӧ вес. да
ешӧ мӧдиккелӧ бајитис, мед нија јешажык кӧзисӧ.

НАСТА. да сija-ed кулак (Петӧ)

ӦКУЛ. Кулак да абу дурак.

ГҖЕПАН. Аспондаас абу бӧбӧв, а мӧдиккесӧс бӧбӧтлӧ.
Тӧдам, мыј керӧ говвезсӧ.

МИҒА. Тӧдам мијӧ, мыј-бы керӧны кулаккес гов јӧзкӧт.
Нија-бы талун-жӧ нијӧ голаӧт ӧшӧтӧны.

ОКУЛ. Мыј?

МИҒА. А вот мыј (Сујыштӧ старукалӧ јурас сijaс).

ОКУЛ. Те мыј, мыј кышасан? Ӧдӧӧнсӧ ен. (Чапкӧ сija-
јӧссӧ) Пондӧмыт кулак да кулак. Коммунист стабун тija. То-
ко ӧтирсӧ грабитат. Мед ӧни-жӧ тартарары мунитӧ (Петӧ).

МИҒА. Сулав, Окул, те кытчӧ термаган?

ОКУЛ. Кудымкарӧ. Мӧс нуӧта вузавны...

МИҒА. Мыла мӧстӧ вузалан?

ОКУЛ. Кыз мыла? Те-жас ен кыв? Баксӧмис штрап
пондасӧ бостны. Кыз бакӧстас мӧсыс, сиз i вај руб сӧм.

МИҒА. (Гералӧ) Ка-ка-ка...

ОКУЛ. Звыл, збыл. Ӧтик луннас мӧсыс 100 руб вылӧ
баксас.

*) Босны ѳм горт кулакля.

МИҒА. да кін етө тенит висталис

ОКУЛ. Пјодор-чатө байтө.

МИҒА. Пјодор? Ок-жө і морт. Вот кыщөм басһез лезалө.

ОКУЛ. Байтө і порссезсаң кутасө бостны штрап вксөм понда.

МИҒА. Вот лакөс чериһаң мыј керө.

ОКУЛ. Порссаң, шуө, жын руб, порспјансаң 25 ур. Луннас лыдһы, кыным руб вылө порсыс вксас?

МИҒА. да і те ета вылө веритан?

ОКУЛ. Сетщөм аппарат шуө картаас лөсөтасө, көда пондас мытчавны кынымис мөсыс бакөстис і кынымис порсыс рокөстис. А сыбөрын, шуө, пондасө мырдһыны, өтик мөсөн шуө керкүө комасө.

МИҒА. да сјјө ета понда сүдө колө сетны. Бөбөтчө сјја. Сјја тјанөс токо сорлалө, мед крессаһыныс говмис.

ОКУЛ. Бөбөтчө, шуан?

МИҒА. да мыј-нө оз-да. Правительствовыс пессө, мед унажык вөлісө мөссез да порссез, да ешө бур пода-пле-меннөј.

ГҒЕПАН. Племеннөј подасө мјјанлө һе адзывны. Колө бостны племеннөј мөссез да вјһны племеннөј пороз.

МИҒА. Сјја сјз, кыз кутчыны ета бердө өтикөн, а кыз өтлаын, быдөһлө, то кокһита тјјас бостны племеннөј порозсө.

ГҒЕПАН. Сјја сјз-то, сјз. Бөра-жө-ед племеннөј подасө колө быщөма вјһны. А кытөн мјјан быщөма вјһаныс?

МИҒА. Мыла кытөн? Отласа карта керны, мед вөлісө быдөс мөссез өтлаын, а һе торјын. Отласа картаезсө керны і государство отсалө.

ОКУЛ. Бур мөссез... Отласа карта. Вөввес ешө абуөс. Гөрны һемөн.

МИҒА. Вөввес уналөн абуөс. Ета сјз. Бостам көт мјјан-ліс Ғеревһасө Иванлөн *) абу вөв, Петралөн, Трөпимлөн Јогорлөн, Міковлөн-віт мортлөн абуөс вөввез. Бөра-жө колө

*) Босны вөвтөммездс ас Ғеревһагс.

көзны өтлаын, говвеслө отсавны. Кулаккесө щөктыны гөр-
ны вөвтөммеслө.

ОКУЛ. Но, а штрапсө, шуан, оз пондө бостны.

МИҢА, Чапкы етщөм басһисө жүрсит, Окул, а кін пондас
бајитны пода вузалөм јыліс, гөвчы сылө сінбанас да меным
вістав (Пондө сывны гармоньна сөрти)

Насту, лок-жө мекөт сыв,

Мөссез јыліс сыланкыв.

НАСТА. (Пырө) Бура ветлө мијан вөв,
Мөсыс сетө уна јөв,

МИҢА. Кулак вешты ассит кі
Вил-моз керам öні ми
Отывив бостамө пороз,
Сетис полза адрас јөз.

НАСТА. Вердам подасө бура,
Сіја јылас мед чожа,
Вөлі волкыт, вөлі бур,
Годөн содіс уна јур.

МИҢА. Пода колө зев бур род,
Етө төдны колө вот.
Öні керам помалөм,—
Һедыр кежө тупкам өм.

З А Н А В Е С

MÖDİK ÖRCÖM.

Керө Васа ордын. Керку гов кресаннлөн.

Васка. (Ошынот китсалө Степанос) Степан, Степан!

Степан. (Пырө) Мыjlө?

Васка. Пукгы байтыштам. Тенит Пјдорыс байитис?

Степан. Байитис.

Васка. А пјсө көсјис?

Степан. Көсјис. да і тенит байтө сетны.

Васка. Байитис колхоз жыліг. Локны талун татчө мөдіс.

Вігтала, шуө, тенит быдөс колхозө пырөм жылје. Те кыз, Степан, думайтан?

Степан да мыј? Пјдор, сја кулак, сја вескыта оз вігтав. Меным Міта сетіс кыга лыдфыны, дак сетөн быдөс кулаккес жыліг гижөм.

Міта. (Пырө Настакөт) То нја кытөнөг, а мјө нјө кошшам. Кыліт мыј мјан керө? Мөдіккес гөрсан огө колтчө. Колхоз остамө феревнаас.

Наста. Быдлаын оғөоны колхоззес. Быдса сельсоветтезөн, районнезөн, округтезөн отувтчөны колхозө. А мјө мыјөн умөльжыкө? Отлаасам быдөнним феревнаас колхозө да ешө мөдік феревнаез гөраным кыскам.

Міта. Мјанлө бөрлаң оз ков колтчыны.

Вон сіз-жө вексө олісө кресгана Пешнјгорт посадіг торја козајствоезын, гова. Кулаккес ыслагісө говвез вылын, кыскісө остаткі соккессө. Но мөјму гов да шөрөтема кресгана вігталісө: тырмас-пө важ-моз ныркны, мырғыны кулаккес понда, колө быдөнлө козајствоезөн отлаасны. І 210 козајствоіг остісө колхоз.

Васка. Но і мыј лоіс?

Міта. Мыј лоіс? А вот мыј: годнас нја богтөмаг плуггез 104, пјнаез-5, коқан машинаез-14, јогіс су јансөтая машинаез-10, — вартан машинаез—12, сложнөј вартан машина—1 і уна ешө быдкоф машинаезсө. Көр олісө кресгана торјөн, өтік козајство вылө угөм інвентарыс 8 шатлө а өні угө 30 шатлө.

Степан. Уна-ны, уна нја богтөмаг.

Наста. Машинаыс-ед быдөс керө. Сја олансө мөдөрө бергөтө, петкөтө мјанөс кулак кпөд увтіс. Кокнөтө ужсө морт-

ліг. А машінасö позö бостны кокніжыка öтлаын. Öтлаын сіз-жö буржыка тужö машінасö сувтöтны ужö. Сіја оз понды вег овны.

Міта. Бостам ешö Пешнігортскöй колхозсö. Мöйму бостöм урожај 6.000 тсентнер, докод лоöм 72.000 рублö. Öтк кöзая-ствоö угö 342 р. Таво нылөн кöзан кад кезö кöзöс быдсөн сортірујтöм, плугтез, пінаез лöбöтöмас, керöмас планнез, кыз нуötны кöзан кадсö, мунда кöзны. Көр лоас кöзан кад, нылөн оз ло лöбöтчан ужыс, а ніја сек-жö кутасö кöзны.

Стөпан. Бура відно ужалöны.

Міта. Міжанлö колö сіз-жö керны. Öні-жö колö öтлаагны.

Наста. Кыз-нö тійö јорттез думажтат?

Васка. А мійö мы?...

Стөпан. Мійö нем огö...

Міта. Мыј, тіјан-моз колхозас абу бурыс?

Стөпан. Сіја кыз-нö поді...

Васка. Сіја-бы нафтö ладно...

Наста. Пырат-нö колхозас?

Стөпан. Мійö? Кін сіјö тöдö?

Васка. (Ноджасö) Кінкö татчö локтö.

Міта. Кін локтö?

Васка. да Пјодор... Мöдс локны бажітны міжанлö колхоз јыліг.

Міта. Пјодор? Öк, кулатскöй кул. То мыјлö страмеч лезчігö. Быдлаын мöдö јештыны. Но кывзыны-бы, кыз сіја тіјанлö пондас коллөктиввез јыліг вігтавлыны.

Наста. Сулав. ме адзі, кызі керны: Мійö текöt зөбсігам кытчöкö і сетөн кывзам, мыј пондас Пјодорыс лобны.

Міта. Бур. Сулав. Ешö керам сіз: мійö тіјанлö пондам шыез бетавны. Кыз сіја пондас бöбöтчыны, мійö кан-моз навзамö, а кыз кін тіјан коласіг кужас сылö вігтавлны, кыз öні сулалö вопрос коллөктивізатсіја јыліг, мійö петук-моз горöтамö.

Стөпан. Но і мывкыда-жö те, Міта.

Наста. Кытчö-бы міжанлö зөбсігны?

Міта. да вот етчö пызан увтас.

Васка. (Віçтö) Локтö.

Міта. (Віçтö гусöнік) Пыр Наста, пызан увтас (Міта да Наста пырöны пызан увтö, пызан вевтöм пызандораөн.

Ві́дтісезлө тыдалө, кыз пукалөны Мі́та да Наста пызан увтын. Пырö Öкүл).

Öкүл. А і Стьепан татөн? А ме муна ошын увтот да і адза југыт ошынын. Ноко, шуа, пыра бајітышта. Мыј-нө кывгө вільыс-ні?

Васка. да нем. Олам наъ куртчалам.

Öкүл. А мыј-ед каттөны. Отірсө токо бөбөттөны. Ҷікөз кутісө өтірсө олан туж выліг вештыны.

Стьепан. А мыј?

Öкүл. А вот сіја і ем. Кыввес сетшөм гөкытөс, он і віс-тав сојтөг: колъізачіја... котратсіја...

Стьепан. Контрактатсіја...

Öкүл. Бөбөтчөм ета быдөс. Гетасө өтік мешок зөр, а арнас сет нылө 10 мешок. Вот теныт і контрактатсіја.

Мі́та да Наста. (Пызан увтын) Мјау-у-у!

Öкүл. Прыс!

Стьепан. да те, баба, бөбөтчан. Контрактатсіјаыс міјанлө быщөм керө, сіја отсалө міјанлө беднаккеслө муессө көзны.

Мі́та. Ку-ка-ре-ку-у-у-у!

Öкүл. І кыщөм те мывкыда. Ешө колкозө гіжсан?

Стьепан. Поді гіга.

Öкүл. Нөкө бөбөв-ні! Колкозыс керө, мед крессана езө вөлө і му вылын.

Мі́та да Наста. Мјау-у-у-у!

Öкүл. (Тукөтө беднас лабіч увтсө) Прыс, прыс, сетіс!

Стьепан. Јона-жө те бөбөтчан, Öкүл, көв і пөріс-ні-а. Колкөзыс кулаккеслө паныт мунө, мед кулаккес гов кресса-нынөс ез бөбөтө. ез чіганітө ніјө. Колкоз пыр гов да шөрө-тјема јөз өтлаын кутасө лебігны. Быщэмгөтны асгөныс олансө.

Мі́та. Ку-ка-ре-ку.

Öкүл. Поді-нө те вөвте і мөстэ нуөтан колкозас.

Стьепан. А кыз-нө?

Öкүл. Те Ҷік вежөрттөм. Колкозө-кө мунны, колө мыј ем быдөс вузавны: вөв, мөс, баља, гөр, піна, кашнік торрез.

Стьепан. Колкозас-нө м. јөн мунны?

Öкүл. Мыј колө? Кіггөм вешјаннат муна-да-і. Колко-

зас быдӧс бетасэ. Кык тракторӧн быт мортлӧ бетасӧ. Сылӧ
і ем колкозыс (Міта і Наста һавзӧны каӧӧез тышкаӧм-моз).

Васка. Те, Ӧкуль, бура кутін бӧбӧтчыны. Быдӧнним-кӧ
бырӧм вешјаннезӧн пырам колкозӧ, һекущэм колкоз оз і
шогмы. Сы-коста-жӧ теныт і трактор вај. Трактортӧг оз-ја
мыј поӧ нуӧтны коллективизатсиясэ?

Міта. Ку-ка-ре-ку-у!

Стѣпан. Һем витчигны. Гов да шӧрӧтјема отирлӧ аслы-
ным колӧ кутчыны олансӧ бергӧтны. Ӧтлаасам быдӧнним фе-
ревњаас.

Наста. Ку-ка-ре-ку.

Васка. Міјӧ і трактортӧг керам ыжит пондӧтчӧм коллек-
тивизатсия ужын.

Міта да Наста. Ку-ка-ре-ку!

Ӧкуль. Мыј-нӧ, кыщӧм тјјан керку? То каӧӧез һавзӧны,
то петуккез кытсаӧны?

Васка. Ка-ка-ка! Міјан-ед каӧыс да петукыс асгӧмаӧс.

Стѣпан. Велӧтчӧм каӧӧез да петуккез. Вјгтав веккыта:
тенӧ Пјодор татчӧ індіс? Збыл-кӧ вјгталан, петук кытсӧвтас
а бӧбӧтан-кӧ, каӧ һавӧстас.

Ӧкуль. Кыщӧм Пјодор? Һекін менӧ ез ысты (Міта да Наста
һавзӧны каӧӧез тышкаӧм моз)

Стѣпан. Кылін? Сіӧ-кӧ бӧбӧтчан.

Ӧкуль. (Повѣмӧн) Господ јениӧј, мыј-нӧ етатщӧмыс?

Васка. Вјгтав кін індіс?

Ӧкуль. Ме-же... Пјодор, Пјодор ыстіс...

Міта да Наста. Ку-ка-ре-ку!

Ӧкуль. (Јурбитӧ) Господі ісусе крїстѣ. Бессез тјјанӧ һекӧ-
ны чукӧртчӧмас?

Міта да Наста. (Петӧны пызан увтіс) Мјау-у-у!

Ӧкуль. Ёпу, ёпу, ёпу... (Пышшӧ)

Стѣпан да Васка. Кэ-ка-ка!

Наста. Бур і шогміс Ӧкулыскӧт керӧмыс.

Міта. Мыјнӧ јорттез колкоз јывсіс?

Васка. Мыј-нӧ те шуан, Стѣпан?

Стѣпан. Мыј ме... Поӧ пырны.

Васка. Сіӧ-кӧ пырам. Ӧтлаын-нӧ кутам, Міта, ужавны.

Міта. Етаӧ і бур: Міјӧ тӧдім—тјјӧ мјјанкӧт мунат.

Наста. Во ешӧ колкозын кык морт. Лыдды, Міта, спи-
соксӧ, ас нја тӧдӧны кыным һі морт колкозас.

Міҕа. Васіль-Міков, Міков-Іван, Јогор-Петра. (Богны і лыддөтны колкозныккесдс ас феревнаіс.)

Велөтчіс. (Котөрөн пырө) Міҕа, Наста, кывзө! Локтө тат-чө Батінскөј колкозгаң уполномоченнөј—рабочөј заводіс. (Пырөны өтікөн, кыкөн мужіккез, іңкаез, чельаф.)

Наста. Кытөн, сіја кытөн?

Велөтчіс. Татөн-ны, татөн феревнаас (Өтір лоіс унажык, Өтір коласөт пырөны уполномоченнөј, учітель, плаггездн велөтчіс чельаф. Плаггез вылын лозунггез: „Содтам көңан плошчаф 28 проч. вылө,“ „Колькөтвівізүрүјтам гов да шөрөт-ема кресанаөс 40 проч. вылө,“ „Лебтам урожај 9 проч. вылө!“

Уполномоченнөј. Јортгез, гов і шөрөтема јөз, ме тіјанөс ошка. Тіјө пондөтіт керны ыжыт фело, остат ас феревнаө колкоз. Ме рабочөј заводіс ужала Батінскөј колкозын. Көр кылі тіјө феревнаөн күтітө огны колкоз, ме локті отсавны нубтны уж колькөтвівізүрүјтөм да көлкозын ужалөм јыліс.

Учітель. Міјак цукола богтө тіјан колкоз вылын шелство. Школагаң міјө сөгам тіјан феревнаө велөтчісгөзсіс быдса бригада (бригада плаггездн петө оңө) Эта бригадаыс тіјан колкозын пондас уж нубтны быд кампаніја чулөтікө.

Велөтчіс. (Бригадаіс өтік) Міјө, бригада велөтчісгөзсөгаң быд вынөн пондам пессыны, мед тыртны етө протсентгезсө (Мытчалө плаггезө вылэ) Вот адзат, колө көңан плошчаф содтыны 28 проч. вылө, урожај лебтыны 9 проч. вылө. Эта ыжыт уж пондас корны уна өтір, уна вын, но міјө огө повзө, пондам вермагны өтамөд коласын, мед тыртны планнез.

Міҕа. Öні ем. Колкоз-пыр өтлаын пондам мунны оқлаң, дорны сотсіализм і бырөтны кулаккес, кың классөс.

Быдбінныс. Мі колкозын öні кутам

Гажөн нуны берга уж.

Віллаң, оқлаң міјө мунам.

І бырөтам важліс, уж.

Міјан вылын көд ыслаөіс,

Богтіс вынсө, кадсө пыр,

Быд кулакөс, кыңі классөс

Огө віңө öні дыр.

Міжан выныс уна, ыжыт,
Абу сылөн ужын дор.
Кін пешлігас сувтны паныт,
Быдло бетам мі отпор.

Кыз сувтотны

Етö кык торја пјеса поџö сувтöтны быд ҕеревнаын. Орсіө-гезлö бура колö тöдны рольсö, горнитны горөн. Орсөм мыт-чавны тöдчöма, мед повџöммез, гажöтчöммез тыдалісö віџö-тісгезлö. Понас, көр стсена вылын уна отір, орсөм колö чу-лөтны вовжөн, гажөн. Отірыс мед ез сулар шытөг, вөртөг, а орсіс і баятіс кытөн мыј і кыз колэ.

Пігнаез гывны частушкаез-моз, но тужö і аҕыны мөдік проглассез. Медбөрја пігна өглаын гылöны „Із за острова“ пігна прогласөн. Пігнаез гывны гармоньнаез озын, нето кы-щöмкө мөдік музыка озын. Міҕаөс орсіөлö колö кужны орсны гармоньнаөн. Тужö гармоністö босны і торја мортөс.

Пјеса мунас гажажыка, көр пјесаын лоас унажык горт матерјал . Сіјөн кулаккезліс, беднаккезліс ныммез бөгтны ас ҕеревнаіс. Прімер агітатсіја тужö колкоз понда босны не Пеш-нјгортскөј колкоз, а матісжыкө, көдö төдöны отірыс, і мыт-чавны агітатөја тужö сыліс достыженьноезсö. Медбөрын упол-номочөннөј і учітель челафкөт бытө локтöны матісжык кол козган.

Ета пјеса бур лоö сувтöтны көзан кад кежö.

КЕРӨ ЧЕЛАФЛО ИНВЕНТАР.

Пионеротрядлөн, велөчиггезлөн колхозкөт социалистическөй договор сөрти ыжыт уж сулалө нуөтны пионеррезлө і велөтчиггезлө.

Нуөтны уж договор сөрти почас сек, көр челафлөн лас инвентар: зыр, куштан, куран, лејка і мөдік. Быдөс етіјө инвентар колө лөгөтны челаф мыгөр сөрти.

Наука висталө, челафлөн уж аслас мыгөр да вын сөрти инвентарөн муно перытжыка, челаф оз мыз, а высін сылөн быщөма ужалікө содө.

Колө өні-жө кутчыны лөгөтны натодім челафлө инвентар.

ЛӨГӨТӨ ВОТ ҚЫЩӨМ-РАЗМЕРӨН.

Годdez челафлөн	Көртзыр		Мотыгаез		Куран		Ведраок	
	Куза- нас	Паата- нас	Куза- нас	Паата- нас	кызанас оропыс	кыны м пінь	субда- нас	паг- тана
8-9 во	13,5	13,5	10	8	2,5	9	12	10
10-12	13,5	18	10	12	2,5	11	15	10
13-14	20	18	10	14	2,5	13	20	14

Кузанас ороппез колөны: зырлөн конувтөз, мотыгалөн щөка увтөз, куранлөн вылынжыка јур вевдөрсан 10 сантйметрайн: куран піньез кузанас 7,5 сантйметр, куран пінь колассез 5 сантйметрөн.

Кытөн керөтны етіјө инвентар? Вермас колхоз аслас мастерскөјын, промысловөј артел мастерскөјын.

Вім инвентарөн челаф мыгөр і челаф вын сөрти уж пондас муны быщөміка і ужалікө челаф зоралас.

Онтон Пјодор.

Вөрлөн лун.

Ыжыт полза керө пу. Пу мортлөн медоҗа отсалис. Пу мортос шонтө, вердө, Һелки, пастөтө.

Пуис керөны керкуез, картаез, амбаррез, посsez. Пуөн лонтиҗоны, өддөн уна муно пу лонтиҗны заводдезын, фабрикаезын.

Пуис керөны быд-код краскаез, маслөез, маҗҗез, лекарствөез. А мунда гожумнас пуыс сетө быд-код җагөдсө. Тырмө соҗны і отырыслө, і кәҗезлө, і җвирреслө.

Пуыс виҗө муын ва. Кытөн вөррез, сетчин унажык овлө зер, а сийөн вөррез гөгөр озжык вермы суез босны засука.

Бура колө береҗитны і быдтыны вөр.

Вөр вәҗөтө государстволө ыжыт докод. Мижан округын токо вөрыс быд годө сетө бјуджөтас 1,5 миллион руб. Вөрын олө уна вөр пи, кәҗ, пөтка, көдна сиз-жө государстволө вәҗөтөны ыжыт докод.

Быд тулысөн чулөтчө вөрлөн лун. Ета лунө отыр саҗитөны ас җеревһаө, туҗез дорөт быд-код пуез, лөсөтөны важ саҗитөммезсө. Отыр важын-һи веҗөртө, кыщөм полза керөны саҗитөм пуез җеревһаын. Пуез сөстөмтөны русө, пуез гөгөр оз овлы һаҗ, бус. Пуез оз веҗө паскавны билө пожаррез пора.

Уна вермасө керны уж вөр лун чулөтикө велөтчис җемаҗ. Ета лунө быд вөлөтчис җемаҗлө колө петны өтөрө і кыскыны ас сөрө отырос. Колө җеревһаезөт, кытчө җукөртчө отыр, өшаныны плакаттез, лозунгтез вөр лун јылис, вөр јылис. Отлаын колкозһиккезкөт да мукөд крессанакөт велөтчиссезлө чулөтны субботһик, мед саҗитны пуез, весөтны саддез, вөроккез.

Чулөтны собраһһөез, кытөн отырлө виставны, мыјлө чулөтчө вөрлөн лун, мыјлө колө береҗитны вөр, кыщөм сетө вөрыс полза, мыјлө колө җеревһаезөт постројка гөгөр саҗитны пуез і сиз оҗлаһ. Колө торјөн сувтөтны вопрос, кыз нуөтны горт вөр (местного значеһја) вөҗитөм, мед сетис

сіја ыжытжык докод. Сувтотны вопрос, кыз пондас мунны гож-
са вөр заптөм да вөркылөтөм.

Собраңно бөрын колө чулөтны учітік інстсіңіровка вөр
лун, нето вөр заптөм жыліс.

Чожа Комі кыга лезанініс петас учітік пјеса „Ножжа-
сөмөн ужав“, көда гіжөм вөр кылөтөм жыліс. Вөр лунө бура
поэ сувтотны етө пјесасө.

Г. С.

ВӨР ЛУНӨ.

Талун чельаф гажөс, ірадөс
Быдыс кіјас кутөм зыр,
Керө гөппез ортчөн матө
Ісафітө пуез тыр.

Токо піәна гора кылө
І гажөтө гөлөм, јур
да рожоклөн туткөм ылө
Лебзө: тру-ту-ту-ту-тур.

Уж дугдывтөг озлаң мунө,
Бөрө колө гыріс след.
Ета гажа, міча лунө
Умөль нылөн нем оз пет.

Чожа, чожа куза быдмас
Пырас корө сыдөн пу,
Мукөт орсас шонді вылас
І сөстөмтас чөскыт ру.

Секі орсны вөга білө
Ојтөв вылын оз ло туј,
Пөріс баб-мэз повтөг сылө
Быд пу шепкас: оз-пө туј.

Сыланкыв паскав те горөн
І рожок поткөт сук ру,
Кысгам јона ужыс дөрө,
Мі мөдөтам талун му.

Г. С.

ПЕРВӨЙ МАЙ.

1886 во Америка. Чикаго город. Первөй май лунө 200.000 рабочөй корисө забастовка і петисө демонстратсия вылө. Нїжа керисө кыкїамыс часа ужалан лун, содтөт ужалөм понда.

Көр рабочөйез мунисө демонстратсияөн, кинкө чапкис бомба. Етија бомба понда уна вартлисө і вїїисө рабочөйезөс. 1889 во. Франция. Париж город. Быд му пагта отїрлөн мөдїк їнтернатсионал чулөтө первөй собраньё (конгресс) і сувтөтө постановленьё: Май 1 лунө пыр межө лөветны - Велькөй Международнөй маңifestация“.

1890 во Етија годгаң быд пагта Россияын быд годө рабочөйез нуөтөны мајовкаез. Царскөй правїтельство пыр пессїс нырышны аресттезөн, вїјөмөн.

1918 во РСФСР. Медыжыт лозунг: „Быд вын гражданскөй војна вылө“.

1920 во мајлын первөй луннезө „Коммунистическөй субботникез“ лебтыны көзїаїство.

1923 і озлаң годдезө „Проверїajtны достїженьёез.“

1931 во СССР. Тыртам вїт вога план ноль воөн. Ог лезө мїжан Соїюзө їнтервенттезөс і вредїтельлезөс. Соцсоревновањьёөн да ударничествөөн лебтыны уж рабочөй да колхозњьїк коласын.

Грањича саїын рабочөйез петасө улыч вылө лозунггезөн:

„Аг быд му пагта лооны советтез“ „Ылөжык кїїез СССР-дынїе“ „Вајө уж да њањ!“.

даныс 25 ур.

Цена 25 коп.

дон гіжсөм вылө,
гөд кежө 2 р. 50 коп. 6 м. 1 р. 30 к.
_____ 3 м. 70 коп. _____

Комі-Пермјатскөј кніга лезанін

Ответственнөј редактор тујө **Зубов С. Ф.**